

Analys av underlag för ekonomiska jämförelser mellan jordbruket i Sverige och andra länder

Jordbruksverket
Livsmedelsekonomiska institutet
2000-06-27

Referenser:

Peter Lund 046-222 07 86
Ewa Rabinowicz 046-222 07 83
Håkan Rosenqvist 046-222 07 90
Tomas Eriksson 036-15 56 98
Marianne Johansson 036-15 59 57
Hans Jönrup 036-15 59 33

Titel:
Författare:
Redaktör:
Serie:
Utgivare:
Publ. Datum:
ISSN:
Copyright:

Innehåll

1 Inledning	1
2 EAA inom EU	5
2.1 Beräkningsprinciper.....	5
2.2 Inkomstindikatorer	6
2.3 Jämförbarhet mellan länderna.....	8
3 Jordbrukets inkomstindikatorer	11
4 Beräkningsgång	15
4.1 Inledning	15
4.2 Omfattning av EAA och EAA97.....	15
4.3 Intäkter	16
4.4 Kostnader.....	17
4.4.1 Driftskostnader.....	17
4.4.2 Avskrivningar	18
4.4.3 Ränte- och arrendekostnader.....	19
4.5 Arbetskraft.....	20
4.5.1 Årsarbeten (AWU)	20
4.5.2 Årsarbeten i Sverige	21
4.5.3 Rimlighetsbedömning	22
4.5.4 Resultatmått baserade på standardiserade AWU.....	23
4.5.5 Kostnader för lejd arbetskraft.....	24
4.6 Sammanfattande bedömning	25
5 Jämförelser med Danmark och Finland enligt EAA97	27
5.1 Inledning	27
5.2 Jordbrukets struktur	30
5.3 Resultat åren 1996 - 1998.....	31
6 Annan inom EU framtagen ekonomisk statistik avseende jordbruket	37
6.1 Bokföringsundersökningen FADN	37
6.2 Hushållens inkomster (IAHS).....	38
7 Sammanfattning och slutsatser	41
Bilaga 1 Sektorskalkylen 1985 - 1998.....	45
Bilaga 2 EAA för Sverige 1990 - 1998.....	49
Bilaga 3 EAA97 för Sverige 1990 - 1998.....	51
Bilaga 4 Kostnader för varor och tjänster i jordbruket.....	53

1 Inledning

Inom EU beräknas ett antal inkomstmått för jordbruket i de olika medlemsländerna, enligt en gemensam kalkyl benämnd EAA. Beräkningarna görs enligt en gemensam manual utarbetad av EU:s statistikmyndighet, Eurostat, och utförs av resp. medlemslands myndighet med ansvar för jordbruksstatistiken.

Syftet är dels att beräkna jordbrukets bidrag till den samlade produktionen, BNP, i nationalräkenskaperna, dels att beräkna inkomstutvecklingen i jordbruket enligt ett antal mått eller indikatorer, vanligtvis per årsarbete. Resultaten publiceras av Eurostat för att visa i första hand inkomstutvecklingen i jordbruket. De absoluta inkomstmåtten publiceras inte. Eurostat anser att, även om beräkningsmetoderna i möjligaste mån är harmoniserade, de absoluta värdena på indikatorerna inte är helt jämförbara mellan länderna och att sådana jämförelser endast är indikativa och har begränsat värde, beroende på skillnader i bl.a. statistiskt underlag och beräkningsmetoder.

Avsikten är alltså att beräkningarna skall göras enligt samma principer och med samma metod i samtliga länder. I praktiken finns emellertid stora skillnader i såväl metod som vad avser dataunderlaget i olika länder, varför det är vanskligt att använda resultatet till att jämföra inkomstnivån i olika länders jordbruk. Så länge metod och data är konsekventa i resp. land kan statistiken vara tillfyllest för att bedöma och jämföra inkomstutvecklingen. Nivåjämförelser är dock behäftade med betydande osäkerhet.

Icke desto mindre används givetvis statistiken till att göra inkomstjämförelser, vilket är naturligt när material framtaget enligt gemensamma grundprinciper finns tillgängligt. Med tanke på att ett centralt mål med EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) är att stödja jordbrukets inkomster, är uppföljning av inkomsterna i olika länder, likväl som jämförelser länder emellan, av stort intresse.

De inkomstmått som tas fram med hjälp av EAA är som nämnts mått på inkomst från jordbruk per insatt årsarbete. Enligt beräkningarna har det svenska jordbruket låga inkomster per årsarbete i förhållande till sina europeiska kollegor.

Det ligger naturligtvis i svenskt intresse att försöka bedöma det svenska jordbrukets inkomstnivå i förhållande till andra medlemsländer. EAA:s resultat har naturligt nog också uppmärksammats i Sverige. Det är med resultatet för Sverige naturligt att ställa sig frågan om en jämförelse ger en rättvisande bild, eller om det finns olikheter i data eller beräkningsmetoder som gör att jämförelsen ger en missvisande eller t.o.m felaktig bild av det svenska jordbrukets relativa inkomst.

Jordbruksverket (SJV) och Livsmedelsekonomiska institutet (SLI) har genomfört en analys av det svenska jordbrukets relativa inkomst, i första hand utifrån EAA, samt med förtur analyserat kalkylens användbarhet för inkomstjämförelser. I föreliggande rapport görs en första uppskattning av stora och principiellt viktiga osäkerhetskällor vid en sådan jämfö-

relse. Syftet är alltså att bedöma om underlaget är tillräckligt rättvisande för att jämförelsen skall ge en användbar indikation på den relativa inkomsten – kanske efter några justeringar. Det slutliga syftet är att bedöma det svenska jordbrukets inkomstnivå i förhållande till andra länder samt att förklara noterade skillnader.

I det första skedet är dock avsikten att bedöma statistiken, dataunderlaget och metoden i EAA samt på vilka sätt en direkt jämförelse riskerar att bli missvisande. Anledning till detta är att det är logiskt att först försäkra sig om att data är tillförlitliga och jämförelserna rättvisande innan man försöker förklara eventuella skillnader i utfallet. Samtidigt är tiden för denna första del av projektet begränsad, vilket gör en mer ambitiös analys svår att genomföra.

För att ge en uppfattning om presumtiva felkällor har en systematisk och kritisk genomgång av svenska data och den svenska metoden gjorts. Vidare har gjorts en översiktlig jämförelse med Danmark och Finland. Slutligen har en analys gjorts av hur den svenska relativa ”inkomstpositionen” förändras i kalkylens olika beräkningssteg, för att därigenom få en uppfattning av om Sverige avviker från mönstret på några poster i beräkningarna. Sådana avvikelser kan givetvis vara en indikation på en felkälla och kan vara värda en fördjupad analys.

Liknande inkomstberäkningar som görs med EAA har gjorts över det svenska jordbruket sedan lång tid tillbaka. Den svenska kalkyl som har använts är den s.k. sektorskalkylen, under en period benämnd totalkalkylen (se bilaga).

I samband med EU-inträdet måste Sverige också börja använda EAA, EUs motsvarighet till sektorskalkylen. Denna baseras på European System of Integrated Economic Accounts (ESA), ett redovisningssystem som följer FN:s rekommendationer för nationalräkenskaper. Dessa kalkyler översänds några gånger per år från medlemsländerna till EUs statistikkontor Eurostat som sammanställer och publicerar resultaten. EAA är ganska lik den svenska sektorskalkylen, men vissa skillnader finns. Båda baseras på principen om ”national farm”, vilket innebär att man betraktar jordbrukssektorn i ett land som ett enda företag vilket svarar för hela jordbruksproduktionen.

Under senare delen av 1990-talet pågick ett utvecklingsarbete inom Eurostat med syfte att anpassa EAA till en senare version av EUs nya nationalräkenskaper, benämnt ESA 95. Denna nya EAA har av Eurostat betecknats EAA97. Medlemsländerna har under vintern/våren 2000 till Eurostat översänt beräkningar enligt EAA97, vilka beräknas vara tillgängliga under sommaren. I samband med beräkningarna för Sverige enligt denna nya metod, har också gjorts en översyn av statistikunderlaget. Denna översyn har resulterat i kraftigt reviderade siffror, vilket påverkar resultatet avsevärt jämfört med tidigare beräkningar. Detta komplicerar givetvis analysen. Idealiskt bör analysen utgå från EAA97 och Sveriges nya data. Eftersom resultat från alla medlemsländers beräkningar av EAA97 ännu inte är tillgängliga, kan detta inte göras genomgående. I föreliggande rapport görs vissa jämförelser mellan de EAA97-siffror som hittills översänts till Eurostat från Danmark, Finland och Sverige. Även om dessa siffror ännu måste betraktas som preliminära eftersom de senare kan komma att revideras, bedöms sådana jämförelser vara intressanta.

För att kunna dra slutsatser från eventuella skillnader i resultatnivå, måste man bl.a. ha kunskaper om de enskilda ländernas statistikunderlag och beräkningsmetoder. Sådan

information har hittills inte redovisats av Eurostat. Medlemsländerna skall dock efter sommaren till Eurostat översända information om detta.

Statens jordbruksverk och Livsmedelsekonomiska institutet avser att snarast efter sommaren göra en genomgång av statistikunderlag och beräkningsmetoder i Danmark och Finland.

Eftersom det är ”gamla EAA” som har gett de uppmärksammade resultaten är det också av intresse att bedöma hur rättvisande jämförelserna enligt denna metod är. Analysen avser därför även felkällor i denna.

Det bör i detta sammanhang framhållas att kalkyler över jordbrukssektorns intäkter och kostnader inte kan användas för att bedöma lönsamheten inom enskilda jordbruksföretag eller grupper av jordbruksföretag eller enskilda produktionsgrenar. Inte heller belyser sådana kalkyler jordbrukarhushållens ekonomi, konsumtions- eller levnadsstandard.

I föreliggande rapport redovisas alltså det första steget i analysen. Som framgått saknas f.n. underlag för vissa nödvändiga steg. Arbetet fortsätter efter sommaren.

2 EAA inom EU

2.1 Beräkningsprinciper

Economic Accounts for Agriculture (EAA) är ett räkenskapssystem för jordbruket. Det baseras på European System of Integrated Economic Accounts (ESA), ett redovisningssystem som följer FN:s rekommendationer för nationalräkenskaper. En av huvuduppgifterna är att fastställa jordbrukets bidrag till BNP. EAA har fram till 1999 översänts några gånger per år från medlemsländerna till Eurostat, som har sammanställt och publicerat resultaten.

Under senare år har inom Eurostat pågått ett arbete med att utveckla en ny kalkyl för sektorn, här benämnd EAA97. Fr.o.m. innevarande år kommer EAA97 för Sverige att utgöra den officiella statistiken över det svenska jordbrukets intäkter, kostnader och resultat.

EAA följer principen att produktion av alla jordbruksvaror skall medräknas och avsikten med kalkylen är att beräkna alla intäkter och kostnader som är hänförliga till sektorn för att kunna upprätta en resultaträkning. Värdet av alla produkter som finns med på en lista över jordbruksprodukter ingår, oavsett på vilken typ av företag de produceras, och oavsett kostnaderna för denna produktion. EAA visar således jordbrukets och inte jordbrukarnas produktion. Jordbrukarnas intäkter från annan verksamhet som t.ex. skogsbruk eller anställning ingår därför inte.

Intäkter från och kostnader för försäljning av vidareförädlade produkter skall inte ingå i gamla EAA. För företag som har flera produktionsprocesser vertikalt integrerade, exempelvis djuruppfödning och gårdsslakteri med försäljning, gäller således att enbart intäktsvärdet från och kostnaderna för primärproduktionen av jordbruksprodukter skall ingå i EAA. Inte heller ingår mjölkprodukter som på något sätt är bearbetade. EAA baseras på principen om "national farm", vilket innebär att man betraktar jordbrukssektorn i ett land som ett företag som svarar för hela jordbruksproduktionen. Därför ingår i kalkylen inte den interna omsättningen inom sektorn.

Det är främst inom följande två områden som EAA97 skiljer sig från EAA.

- a. All den vegetabilieproduktion inom jordbrukssektorn som används till foder skall värdesättas och ingå i jordbrukets intäkter, även de delar som omsätts inom sektorn genom direkt försäljning till andra jordbruksföretag eller används på de företag där de produceras. Samtidigt återkommer dessa produktionsdelar under kostnadssidan som kostnader för foder och påverkar därför inte resultaten. I EAA ingår endast den del som säljs från jordbrukssektorn till andra sektorer (även det som senare återköps till jordbrukssektorn).
- b. I EAA97 får även sådan vidareförädlingsverksamhet av jordbruksprodukter (såsom försäljning av kött och mjölk på gården) eller sidoverksamhet (t.ex. turism) ingå, som i statistiken på kostnadssidan inte kan särskiljas från kostnaderna för den rena jordbruksverksamheten. Detta benämns icke särskiljbara sekundära aktiviteter. För Sveriges del ingår här endast användning av jordbruksmaskiner för snöröjning m.m. Varken i EAA eller i den svenska sektorskalkylen ingår denna verksamhet.

2.2 Inkomstindikatorer

EAA har två huvuduppgifter. Det första är, som påpekades ovan, att fastställa jordbrukets bidrag till den samlade produktionen i landet. EAA syftar också till att beräkna utvecklingen av ett antal inkomstmått för jordbruket.

Jordbruksinkomsterna kan uppskattas från ett makroperspektiv, dvs. på sektorsnivå, eller från mikroperspektiv, dvs. baserad på ett urval av lantbruk. EAA tillhör den första kategorin medan FADN (jfr avsnitt 6) exemplifierar det senare tillvägagångssättet.

Om värdet av jordbrukets bruttoproduktion reduceras med kostnader för löpande förbrukning samt reparationer och underhåll, erhåller man jordbrukets bruttoförelingsvärde (Gross Value Added, GVA) som utgör jordbrukets bidrag till BNP. (Förelingsvärdet kan beräknas till marknadspriser, baspriser eller faktorkostnader). GVA till faktorkostnad utgör ersättning till de primära produktionsfaktorerna (inklusive ersättning för kapitalförslitningen). I nationalräkenskaperna (NR) delas bruttoförelingsvärden i olika branscher på de två huvudsakliga produktionsfaktorerna arbete och kapital dvs. i driftöverskott och lönesumma. I ersättningen till kapitalet ingår då även ersättningen till mark m.m. I jordbruket kan det vara lämpligt att urskilja fyra produktionsfaktorer, nämligen åkermark, kapital, fysiskt arbete samt företagarförmåga.

De indikatorer som beräknas i EAA (nya och gamla) avser i regel ersättningen i förhållande till arbetsinsatsen. Många jordbrukare arbetar på deltid. Därför är det inte meningsfullt att beräkna ersättning per sysselsatt som brukligt är i andra sektorer. Arbetsinsatsen uttrycks i stället som antalet årsarbeten (AWU) och definieras som "heltids sysselsättningsekvivalenter", dvs. i princip antalet arbetstimmar i jordbruket dividerat med medelantalet årstimmar för heltidsarbete inom respektive land. Arbetskraftsstatistiken skall innehålla allt arbete som utförs inom den jordbruksproduktion som ingår i EAA, både avlönat och oavlönat arbete.

Den funktionella uppdelningen i ersättning till arbete och kapital som används i NR är av olika skäl otillräcklig för att belysa inkomstsituationen i jordbruket. Därför används det även andra indikatorer. Det är inte helt givet hur detta, rent teoretiskt, bör göras. Därför är olika typer av indikatorer möjliga. Nya indikatorer beräknas t.ex. i EAA97 jämfört med EAA. En enda inkomstindikator kan dessutom inte avspegla alla aspekter av inkomsten från eller lönsamheten av jordbruksproduktion. Eurostat har därför i EAA97 valt att i beräkningsgången definiera fem resultatmått och i sina publikationer redovisa tre inkomstindikatorer.

Nettoförelingsvärdet till faktorkostnad eller faktorinkomst (NVA) är det som blivit kvar efter att alla löpande utgifter samt förslitning av kapitalet har betalats och utgör sålades nettoersättning till produktionsfaktorer i jordbruket. Skulle jordbrukare äga all mark, inte ha några lån för jordbruksverksamheten samt utföra allt arbete på egen hand skulle NVA/AWU utgöra ett mått på jordbrukarnas inkomster från produktionsrelaterad verksamhet i jordbruket. Detta begrepp beräknas både i EAA och EAA97 (se figur 2.1 och figur 2.2) och bildar indikator 1 resp. indikator A. Tabellerna visar beräkningsgången i de båda kalkylerna. Närmare bestämt definieras indikator 1 som: *real nettoförelingsvärde till faktorkostnad per årsarbete totalt* samt indikator A som: *index över real faktorinkomst per årsarbete totalt*.

I EAA används begreppet nettoinkomst av totalarbetsinsats (jfr figur 2.1). Denna erhålls genom att från nettoförädlingsvärdet dra bort kostnader för arrende och räntor (netto), dvs. ersättningen till de produktionsfaktorer (mark och kapital) som inte ägs av lantbrukarna själva. Resultatet beräknat per AWU bildar nettoinkomst av total arbetsinsats per årsarbete totalt (indikator 2). Resultatet får tolkas som en medelinkomst för den i jordbruket verksamma arbetskraften. För de anställdas del rör det sig om lönen, för lantbrukaren inkomster från alla produktionsfaktorer som brukaren förfogar över. Hur pass meningsfullt detta är kan diskuteras och begreppet har utgått i de nya beräkningar.

I stället för indikator 1 beräknas i EAA97 indikator B (jfr figur 2.2). Först beräknas driftsöverskott (på engelska kallat operating surplus eller mix income) genom att från faktorinkomsten dra av löner till anställda och kollektiva avgifter. Driftsöverskottet, som är ett av de resultatmått som beräknas i EAA97, utgör ersättning för all mark och allt kapital samt brukarnas egna arbete. Därefter framkommer de enskilda jordbrukarfamiljernas sammanlagda inkomst efter avdrag för kostnader för jordbrukslån och arrendeavgifter för mark och ekonomibyggnader. Denna inkomst benämns i EAA97 Företagarinkomst (Entrepreneurial income) och utgör ersättning till jordbrukarfamiljerna för ägd mark och ägt kapital samt för arbetsinsats och företagande. Indikator B definieras härfter som real företagarinkomst per årsarbete av oavlönad arbetskraft, dvs. lantbrukarfamiljens arbetsinsats. Indikator C utgörs av företagarinkomst i absoluta termer.

Företagarinkomsten för oavlönat arbete i EAA97 (indikator B) motsvarar närmast begreppet nettoinkomst av familjemedlemmarnas arbetsinsats som bildar *Indikator 3* (Real nettoinkomst av familjemedlemmarnas arbetsinsats per årsarbete utfört av familjemedlemmar) i EAA.

Figur 2.1 Inkomstbegrepp i EAA. Principskiss, inget samband mellan rutornas storlek och belopp

Intäkter från produktförsäljning							
Kostnader för varor och tjänster	Bruttoförädlingsvärde till marknadspris		Direktstöd				
	Produktions-skatter	Bruttoförädlingsvärde till faktorkostnad					
		Avskrivningar	Nettoförädlingsvärde till faktorkostnad	Inflationsjusterad, perAWU	Indikator 1		
			Arrendekostnader, Nettoräntekostnader	Nettoinkomst av total arbetsinsats	Inflationsjusterad, perAWU	Indikator 2	
				Kostnader för lejt arbete	Nettoinkomst av familjemedlemmars arbetsinsats	Inflationsjusterad per familjemedlemmars arbetsinsats	Indikator 3

Figur 2.2 Inkomstindikatorer i EAA97

Intäkter från produktförsäljning inkl. direktstöd till produkter		Intäkter från maskinverksamhet och sekundära aktiviteter				
Kostnader för insatsvaror och tjänster	Bruttoförädlingsvärde till baspriser					
	Avskrivningar	Nettoförädlingsvärde till baspriser				
	Produktions-skatter	Faktorinkomst		Direktstöd till produktion	Inflationsjusterad, per AWU	Indikator A
		Kostnader för lejt arbete	Driftsöverskott			
			Arrendekostnader, Nettoräntekostnader	Företagarinkomst	Inflationjusterad, per familjemedlemmars arbetsinsats	Indikator B
			Arrendekostnader, Nettoräntekostnader	Företagarinkomst		Indikator C

2.3 Jämförbarhet mellan länderna

Jämförelser mellan länderna av siffror som baseras på EAA är behäftade med betydande svårigheter. Eurostat anser att även om beräkningsmetoderna i möjligaste mån är harmoniserade, är de absoluta värdena på indikatorerna inte helt jämförbara mellan länderna och sådana jämförelser är endast indikativa och har begränsat värde.

När det gäller jämförbarhet av resultatmått mellan länderna kan det vara lämpligt att skilja på statistiska faktorer som försvårar jämförelserna och ”ekonomisk jämförbarhet”. I det förstnämnda fallet rör det sig om skillnader i beräknings- och skattningsmetoder. I det andra fallet är frågan om resultatens ekonomiska innebörd är samma i olika länder.

Används olika beräkningsmetoder i olika länder är risken stor att systematiska skillnader förekommer. Eurostat nämner särskilt att olika metoder att beräkna avskrivningar kan orsaka systematiska skillnader i inkomstnivåer samt att skillnader i andelarna räntekostnader, arrendekostnader och kostnader för lejt arbete mellan länderna också kan orsaka systematiska skillnader i Indikator 3. Dessa kostnadsposter är ännu inte tillräckligt harmoniserade. Vidare, användningen av arbetsåtgång i form av årsarbeten motiveras av den stora andelen deltidsarbete inom jordbruket men medger inte att hänsyn tas till undersysselsättningen. I kapitel 4 beskrivs beräkningsmetoderna som används i EAA och EAA97 och osäkerheterna i kalkylerna diskuteras ytterligare.

Ser man på de ekonomiska aspekterna på skillnader i olika indikatorer mellan länderna bör man ha klart för sig vad är det man vill jämföra: förräntningen/ersättningen till produktionsfaktorer i jordbruket (faktorinkomsten) eller jordbrukarnas inkomster från jordbruksproduktionen eller lantbrukarnas levnadsstandard.

Indikator A/indikator 1 belyser ersättningen till allt arbete, allt kapital och all mark som används för jordbruket. Nivån och utvecklingen av Indikator A/indikator 1 kommer därför inte att vara beroende av vilka andelar lejd arbetskraft, arrenderad mark och eget kapital som förekommer i de olika länderna. Indikator A/indikator 1 kan tolkas som arbetskraftens nettoproduktivitet i jordbruket. Detta begrepp kallas för enkel faktorproduktivitet (”single factor productivity”) eftersom hela produktionsresultatet (netto) relateras till användning av en av produktionsfaktorerna.

Arbetskraftens produktivitet ger en indikation på effektiviteten i jordbruket. I länder där denna är låg blir i regel också inkomsterna låga. Jämförelser av effektiviteten mellan länderna försvåras emellertid av att produktionsteknologin varierar. I länder där mer kapital används blir naturligtvis arbetskraften mer produktiv. Vill man studera skillnader i effektiviteten mellan länder bör jämförelsen avse den så kallade totala faktorproduktiviteten (TFP).

Indikator 3 enligt EAA och indikator B enligt EAA97 visar inkomster av jordbruksverksamhet som tillfaller jordbrukarfamiljen. Det finns betydande svårigheter att jämföra dessa inkomstindikatorer mellan länderna eftersom utfallet beror på hur ägandet av produktionsfaktorerna fördelas mellan olika grupper, i synnerhet markägarna och aktiva brukare. Företagarinkomsten (indikator B) eller indikator 3 är en residualinkomst till de produktionsfaktorer som råkar befinna sig i lantbrukarnas ägo. I manualen för EAA97 anges, t.ex. att indikator B är mest användbar för de länder där jordbruket är organiserat i form av enskilt ägande. Vidare anges att för länder med en stor andel jordbruk i företagsform, där företagarinkomsten genereras med enbart betald arbetskraft, kommer indikator B att överskattas i jämförelse med om den skulle avse individuella inkomster. Denna brist kan hindra en jämförelse av inkomstnivåer mellan medlemsstater där andelarna jordbruk i företagsform skiljer sig kraftigt åt.

Man bör också vara medveten om att även jämförelserna över tiden i samma land påverkas av ändrade ägarförhållanden, ändrad företagsform etc.

Levnadsstandarden för lantbrukarbefolkningen är ännu svårare att jämföra mellan länderna. EAA redovisar endast inkomster från jordbruksarbete och är inte avsedd för att jämföra levnadsstandard. För många jordbrukarhushåll representerar denna inkomst endast en del av hushållens inkomster och den relativa storleken av denna del varierar mellan länderna. Man skulle också kunna påpeka att även om inkomsterna vore likadana så skiljer sig inkomsterna utanför jordbruket påtagligt mellan länderna. Samma absoluta inkomst i olika EU-länder motsvarar därför olika levnadsstandard jämfört med andra grupper i samhället i resp. land.

En annan viktig faktor som bör beaktas för att bedöma/jämföra levnadsstandarden både mellan och inom länderna och som saknas i den typ av kalkyler som EAA representerar är förmögenhetsaspekterna. Marknadsvärdet på tillgångar i lantbruket är stort. Detta måste tas hänsyn till om en rättvisande bild av lantbrukarnas levnadsstandard skall erhållas. Två hushåll med samma inkomster och helt olika förmögenheter kan knappast sägas befinna sig i samma ekonomiska situation.

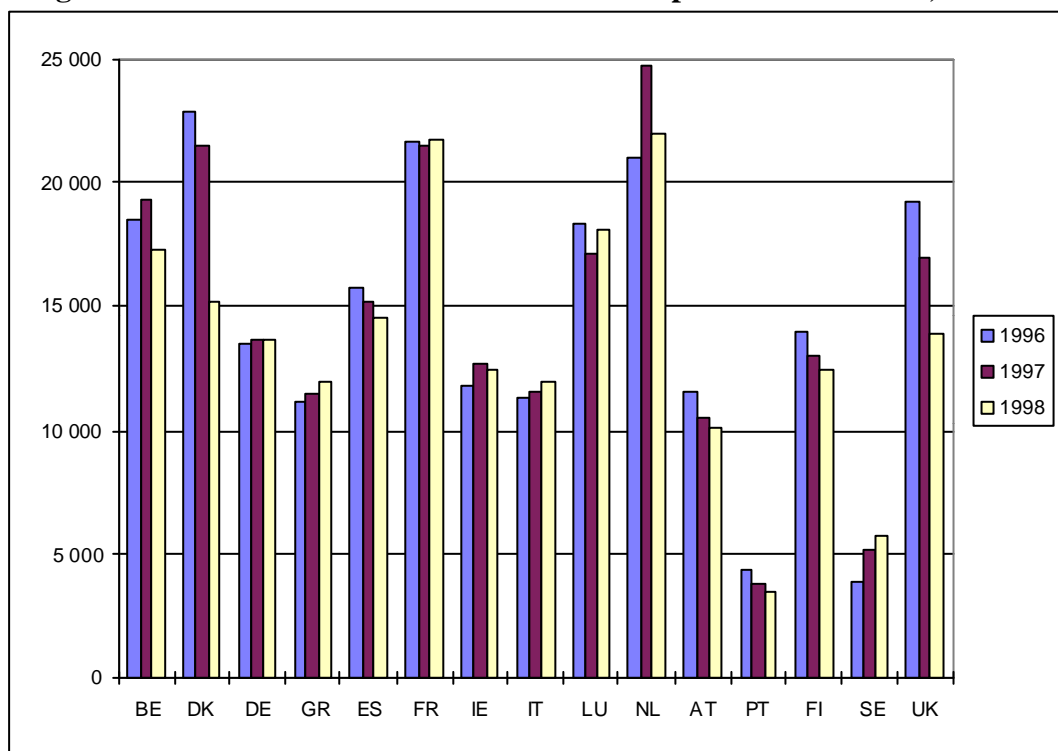
3 Jordbrukets inkomstindikatorer

Som tidigare påpekats är endast siffror för den gamla EAA tillgängliga. Tidigare har beskrivits att i EAA redovisas vid jämförelse mellan olika länder *tre* indikatorer. Nettoförädlingsvärdet till faktorpris per årsarbete benämns *indikator 1*, nettoinkomst av total arbetsinsats per årsarbete benämns *indikator 2* och nettoinkomst av familjemedlemmarnas arbetsinsats per årsarbete benämns *indikator 3*.

I detta kapitel analyseras inkomster i det svenska jordbruket enligt dessa indikatorer jämfört med andra länder i EU. Vid analyser av detta slag bör man vara uppmärksam på de svårigheter och osäkerheter som gör sig gällande vid sådana jämförelser. Som tidigare påpekades går det inte att dra några bestämda slutsatser från detta slag av jämförelser utan att bl.a. ha detaljerad information om vilket statistikunderlag och vilka beräkningsmetoder som används i de olika länderna.

I tabell 3.1 och diagram 3.1 redovisas nivån på indikator 2 såsom det har framräknats från de siffror som finns i Eurostats databas New Cronos. Här framgår att jämfört med nästan alla övriga EU-länder förefaller nettoinkomsten från total arbetsinsats per årsarbete totalt för Sverige ligga på en mycket låg nivå. Endast Portugal ligger på ungefär samma nivå som Sverige. Av materialet framgår också att inkomsterna i Sverige successivt förbättrats fram till 1998 men att den stora skillnaden mellan länderna kvarstår. Skillnaden beror således inte på valet av jämförelseår.

Diagram 3.1 Nettoinkomst från total arbetsinsats per årsarbete totalt, euro

Tabell 3.1 Nettoinkomst från total arbetsinsats per årsarbete totalt 1994-1998, euro

	1994	1995	1996	1997	1998
Belgien	22 654	17 747	18 515	19 316	17 331
Danmark	15 500	21 028	22 844	21 501	15 215
Tyskland	11 068	11 781	13 511	13 632	13 674
Grekland	9 861	10 688	11 215	11 519	11 937
Spanien	11 716	12 160	15 794	15 183	14 566
Frankrike	18 689	20 524	21 682	21 474	21 752
Irland	10 394	11 397	11 838	12 766	12 406
Italien	9 240	9 363	11 382	11 600	11 965
Luxemburg	14 113	17 079	18 318	17 193	18 097
Nederländerna	21 651	21 044	21 012	24 750	22 017
Österrike	12 140	13 124	11 582	10 544	10 141
Portugal	3 493	3 849	4 379	3 798	3 421
Finland	12 383	13 908	13 949	13 068	12 447
Sverige	3 976	6 031	3 946	5 202	5 785
Storbritannien	18 328	19 827	19 246	16 943	13 911
EU 15	11 960	12 698	14 118	14 042	13 718

Den fråga som man kan ställa sig är huruvida några enskilda kostnads- eller intäktsposter har stor betydelse för Sveriges låga nivå på inkomsterna. Enligt analysen ovan förefaller valet av jämförelseår inte ha en avgörande betydelse för resultatet. Därför analyseras de enskilda posternas betydelse enbart för 1997.

Tabell 3.2 redovisar resultatmått baserade på EAA kalkylen 1997. Av Tabell 3.2 kolumn 1 framgår att den totala intäkten per årsarbete är för Sverige ungefär som genomsnittet för EU. Av tabell 3.2 framgår också att nivån på de indikatorer som definierades ovan är låga i Sverige något som också illustrerades i diagram 3.1. och tabell 3.1 ovan (för indikator 2). Den omedelbara slutsatsen man kan dra från tabell 3.2 är att Sveriges låga inkomster inte beror på att intäkterna är relativt sett låga utan på att kostnaderna är betydligt högre i förhållande till intäkterna än vad som är fallet för övriga länder. Analysen nedan inriktas därför på kostnadssidan. Analysen görs genom att stegvis följa beräkningsgången för de olika indikatorerna (jämför figur 2.1 i föregående kapitel).

Enligt tabell 3.2 sjunker Sveriges relativa inkomstposition från en sjätteplats till en åttonde plats vid beräkning av bruttofördlingsvärdet till faktorpris per årsarbetskraft. Som tidigare definierats kan bruttofördlingsvärdet till faktorpris per årsarbetskraft skrivas som:

$$\text{GVA per AWU} = (\text{intäkter} + \text{direktstöd} - \text{insatsvaror} - \text{produktionsskatter}) / \text{AWU}$$

Av definitionen ovan ser vi att denna förändring i placering speglar skillnader i kostnader för insatsvaror samt produktionsskatter mellan de olika länderna. Kostnader för insatsvaror m.m. förefaller således i Sverige vara relativt sett något högre än för andra EU-länder. I bilaga 4 redovisas dessa kostnader uppdelade på enskilda kostnadsposter: utsäde, handelsgödsel, fodermedel, bekämpningsmedel m.m.

Av Tabell 3.2 framgår det att för *Indikator 1*, nettoförädlingsvärdet per årsarbetskraft, ligger Sverige på näst sista plats bland EU-länderna. Det är bara Portugal som ligger på en lägre nivå. Eftersom vi kan skriva nettoförädlingsvärdet per årsarbetskraft som:

$\text{Indikator 1} = (\text{bruttoförädlingsvärdet till faktorpris} - \text{avskrivningar})/\text{AWU}$

vet vi av definitionen att skillnaden i placering beror på skillnader i avskrivningar mellan de olika länderna. Kostnader för avskrivningar i Sverige förefaller således anmärkningsvärt höga i synnerhet om dessa kostnader ställs i förhållande till förädlingsvärdet. Tabell 3.3, kolumn 1, visar avskrivningar per AWU i olika länder.

Tabell 3.2 redovisar också *Indikator 2*. Av tabellen framgår det att även denna indikator placerar Sverige på näst sista plats; den nivå som redovisas i tabellen för indikator 2 är dessutom mycket låg. Som tidigare definierats beräknas *Indikator 2* som:

$\text{Indikator 2} = (\text{nettoförädlingsvärdet till faktorpris} - \text{arrende- och nettoräntekostnader})/\text{AWU}$

Kostnader för arrende och räntor (netto) verkar också mycket höga i Sverige i förhållande till andra länder. Värdet på indikator 2 för Sverige ligger över nivån för Portugal men avståndet är betydligt mindre än när det gäller indikator 1.

Avslutningsvis redovisar Tabell 3.2 även *Indikator 3*. Av tabellen framgår att *Indikator 3* för Sverige uppvisar det lägsta värdet jämfört med övriga EU-länder. Som tidigare definierats beräknas *Indikator 3* som:

$\text{Indikator 3} = (\text{nettoinkomst av total arbetsinsats} - \text{lejt arbete})/\text{AWU utfört av familjemedlemmar}$

Av definitionen ovan vet vi att skillnaden i inkomstposition reflekterar kostnader för lejt arbete. Även denna post förefaller vara förvånansvärd hög i Sverige. Jämförelse mellan indikator 2 och 3 indikerar att ersättning till brukarfamiljens samtliga produktionsfaktorer är lägre än kostnader för lejt arbete per arbetsinsats. Detta kan förefalla märkligt och kan tyda på att beräkningarna är osäkra.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det finns starka skäl att, utifrån en analys av EAA:s olika kostnadsposter, anta att avskrivningarnas storlek är en grundläggande orsak till Sveriges låga nettoinkomst. Även andra kostnader, såsom kompensation till arbetskraften, arrende- och nettoräntekostnader har betydelse för den låga nivån. Det bör påpekas att när här sägs att kostnaderna för Sverige är relativt höga, så innebär det att de är höga i kalkylen, och därmed bidrar till Sveriges dåliga kalkylresultat. På grund av osäkerhet om, och ev. olikheter i, använt underlag och i använda metoder i olika länder behöver det inte betyda höga kostnader. Analysen har gjorts för att se i vilka poster Sverige skiljer ut sig, för att analysera dessa vidare, i syfte att utröna om de verkligen är högre. En alternativ förklaring är att t.ex. avskrivningarnas storlek är missvisande. Avskrivningarna är den post där Sverige skiljer ut sig mest från andra länder. Avskrivningarna kommer därför att behandlas utförligare i avsnitt 4.4.2.

Tabell 3.2 Resultatmått per AWU 1997, euro

	Intäkter	GVA	Indikator1	Indikator2	Indikator3
Belgien	86700	35100	27000	19316	18596
Danmark	85200	48520	36020	21501	21087
Tyskland	49800	29700	18980	13632	Na
Grekland	14700	13430	12660	11519	12216
Spanien	26000	18890	16730	15183	17972
Frankrike	46700	29570	24650	21474	21409
Irland	21500	16790	13950	12766	12575
Italien	21100	17930	12450	11600	10965
Luxemburg	38200	29400	21500	17193	18425
Nederländerna	72300	40260	30180	24750	26225
Österrike	26800	22400	12370	10544	11829
Portugal	7700	4560	4310	3798	3223
Finland	18320	19800	15140	13068	11557
Sverige	40200	19700	10810	5202	2697
Storbritannien	49800	27300	19870	16943	15195

Anm. GVA = Bruttoförädlingsvärdet till faktorkostnad

Tabell 3.3 Kostnadsposter i EAA per AWU 1997, euro

	Avskrivningar	Ersättning till anställda	Arrende kostnader	Räntor
Belgien	8100	3248	1870	5800
Danmark	12500	6144	2210	1262
Tyskland	10720	Na	2130	3210
Grekland	7700	8088	4700	670
Spanien	2160	2522	700	850
Frankrike	4920	4587	1460	1720
Irland	2840	1253	651	1190
Italien	5480	4045	150	690
Luxemburg	7900	1409.	2170	2050
Nederländerna	10080	6870	1080	4340
Österrike	10030	2515	750	1046
Portugal	250	1118	110	400
Finland	4660	2090	5100	156
Sverige	8890	3132	1570	4040
Storbritannien	7430	7110	660	2270

4 Beräkningsgång

4.1 Inledning

I detta kapitel återges översiktligt beräkningsgången och använt dataunderlag i de svenska beräkningarna. Vidare beskrivs och bedöms viktigare felkällor, såväl i de svenska beräkningarna som vid jämförelser med andra länder. För de poster eller delar i beräkningarna som bedöms som osäkra eller som riskerar att vara missvisande görs en mer ingående beskrivning, likaväl som för de poster som, enligt föregående kapitel, visar sig ha stor betydelse för Sveriges dåliga position i förhållande till andra länder.

Kalkylens principiella struktur har återgetts i kapitel 2, medan vi här går in på olika beräkningsmoment och poster i kalkylen. Det bör framhållas att de metoder för beräkning av intäkter och kostnader, som beskrivs i det följande, avser den i Sverige betraktade rena jordbruksproduktionen. För övrig verksamhet är statistikunderlaget sämre, varför nyckeltal och schablonmetoder i viss mån används i beräkningarna.

4.2 Omfattning av EAA och EAA97

I EAA och EAA97 skall intäkter och kostnader beräknas för viss del av produktionen av de produkter som ingår i jordbrukssektorn och viss annan verksamhet. EAA baseras på principen om "national farm", vilket innebär att jordbrukssektorn i ett land betraktas som ett företag som svarar för hela jordbruksproduktionen. Därför ingår i denna kalkyl endast den del av produktionen som avsätts utanför sektorn och inte den interna omsättningen inom sektorn. I EAA97 frångås principen om "national farm" och t.ex. skall all den vegetabilieproduktion inom jordbruket som används till foder värdesättas och ingå i jordbrukets intäkter, även de delar som omsätts inom sektorn genom direkt försäljning till andra jordbruksföretag eller används på de företag där de produceras. Samtidigt återkommer dessa produktionsdelar under kostnadssidan som kostnader för foder och påverkar därför inte resultaten.

I EAA ingår för Sverige följande verksamheter:

- jordbrukets traditionella produktionsgrenar (inkl. fältmässig köksväxtodling),
- övrig trädgårdsodling, samt
- övriga näringar (renskötsel, biodling, pälsdjursuppfödning, hästavel och kennelverksamhet).

Förutom dessa verksamheter ingår i EAA97 även maskinstationsverksamhet och sådan vidareförädling av jordbruksprodukter och annan verksamhet (t.ex. turism) vars kostnader i statistiken inte kan särskiljas från kostnaderna inom jordbruket. För Sverige gäller detta endast maskintjänster utanför sektorn, såsom snöröjning åt kommuner.

I jordbrukets traditionella produktionsgrenar ingår spannmål, potatis, sockerbetor, hö till fritidshästar, oljeväxter (även lin), baljväxter, kokärter, köksväxter på fält, mjölk, ägg, djur till slakt, ull, fårskinn samt export av levande djur. Betydelsen av de olika produk-

tionsgrenarna skiljer sig kraftigt åt mellan enskilda länder vilket kan orsaka skillnader i beräkningsresultat.

För Sveriges vidkommande är beräkningsunderlaget generellt sett betydligt bättre för de verksamheter som avser traditionellt jordbruk än för övriga verksamheter. Dessa delar har inte omfattats av den översyn för Sveriges del som gjorts vid övergång till EAA 97. Även här kan finnas stora skillnader mellan länderna vilka påverkar beräkningsresultaten. Sammanfattningsvis bedöms övriga näringar vara en felkälla vid beräkningar av Sveriges resultat. Intäkter från dessa verksamheter utgör ca 10 % av de totala intäkterna. En fortsatt analys av detta område är därför angelägen.

4.3 Intäkter

Enligt principerna för ”national farm” (se föregående avsnitt) utgörs i EAA intäkterna av ersättning för de produkter som lämnar jordbruket med tillägg för utgående direktstöd. I EAA97 ingår även intäkter från de vegetabilieprodukter som omsätts inom sektorn som foder. Även den del skall intäktsberäknas som används inom samma företag.

Beräkningen av produktintäkter för vegetabilier utgår från jordbrukarnas leveranser, från vilka avdrag i EAA görs för intern omsättning, svinn och eget utsäde. I EAA97 görs inget avdrag för sektorintern omsättning. Uppskattningen av den interna omsättningen av vegetabilier, som utgörs av foder, baseras på antalet djur och åtgångstal per djur. Hänsyn tas även till inköpta fodermedel. Återstående kvantiteter multipliceras med uppskattade genomsnittliga producentpriser som det framkommer i Jordbruksverkets prismätning. Detta pris avser de kvantiteter som jordbrukarna säljer till uppköpande företag. Tillägg görs för förekommande efterlikvider. Prisstatistik saknas för den interna omsättningen. Eftersom intäkterna för denna del av produktionen blir kostnader för animalieproduktionen, påverkas nettoresultatet inte av priset på denna produktionsdel.

I de använda priserna beaktas inte pristillägg och prisavdrag till följd av kvalitets-egenskaper. Exempel på sådana egenskaper som inte fångas upp i prismätningen och därmed i kalkylen är merpris för maltkorn och grynhavre, prisortsavdrag samt kvalitetsavdrag för skadade kärnor o.dyl. Inte heller beaktas merpris för ekologiska produkter. En analys av betydelsen av dessa faktorer har gjorts av SLI, vilken visar att effekten är försumbar i detta sammanhang.

En särskild post i det traditionella jordbruket som är behäftad med stor osäkerhet är intäkter från försäljning av foder till hästar. Det finns osäkerhet i antalet hästar, deras foderkonsumtion och priset på foder. Störst är osäkerheten på kvantiteten foder. Betesintäkter är inte heller beaktade i EAA-kalkylen.

För animalier ingår enbart värdet av den produktion, som lämnar jordbruket. Mjölken utgör den enskilt största produktionsgrenen intäktsmässigt, samtidigt som intäkterna här är relativt lätta att uppskatta. Även intäkterna från slakten får betraktas som relativt säkra.

Intäktsbelopp för ingående direktstöd hämtas från Jordbruksverkets administrativa stödutbetalningsregister IAKS. I EAA97 skall produktanknutna direktstöd fördelas per produkt och intäktsredovisas för resp. produkt.

På intäktssidan finns som ovan redovisats ett antal felkällor, både när det gäller kvantiteter och priser. Med några undantag kan dock dessa var och en för sig bedömas vara relativt

små. Även om de är många och de tillsammans skulle kunna utgöra betydande belopp bedöms intäktssidan som betydligt mer tillförlitlig än kostnadssidan, varför intäkterna inte kommer att utgöra någon väsentlig del i den fortsatta analysen.

I samband med övergången till EAA97 har intäkterna ökat

4.4 Kostnader

4.4.1 Driftskostnader

I EAA har beräkningarna för flera kostnadsposter inom gruppen driftskostnader baserats på Statistiska centralbyråns deklarationsundersökning (DU), som upphörde i början av 1990-talet. Det fanns under början och mitten av 1990-talet ingen alternativ statistik som kunde användas för detta ändamål. För dessa kostnadsposter har kostnaderna därefter beräknats utifrån trendframskrivning avseende volymer och prisframskrivning enligt produktionsmedelsprisindex. Kvaliteten på skattningarna enligt denna metod har över tiden blivit allt sämre varför det vid översynsarbetet ansågs vara angeläget att finna alternativ för de poster som baserades på DU.

För andra kostnadsposter, såsom handelsgödsel, växtskyddsmedel och köpfodermedel, har Jordbruksverket årligen genomfört särskilda undersökningar avseende hela marknaden för resp. produkt, vilka ligger till grund för kostnadsberäkningarna.

Eurostat rekommenderar att bokföringsmaterial från undersökningen FADN (Farm Accountancy Data Network), motsvarigheten till den svenska jordbruksekonomiska undersökningen JEU, används för skattningar av kostnadsposter när annat mer tillförlitligt datamaterial saknas. Under början och mitten av 1990-talet kunde inte JEU-underlag användas för dessa skattningar, eftersom antalet ingående jordbruksföretag var alltför litet. I samband med EU-inträdet har emellertid urvalet för JEU utökats och uppgår nu till 1 000 företag, vilket bedöms vara tillräckligt för att uppskatta jordbrukssektorns totala kostnader för vissa produktionsmedel.

Den nya kostnadsberäkningen har avpassats till de kostnadsbegrepp som efterfrågas i EAA97. Driftskostnaderna delas i EAA97 upp i posterna utsäde, el, driv- och smörjmedel, handelsgödsel, bekämpningsmedel, veterinärtjänster, foder, underhåll samt övriga tjänster och förnödenheter. Vid kostnadsöversynen räknades de sammanlagda kostnaderna enligt FADN för el, driv- och smörjmedel, bekämpningsmedel, veterinärtjänster samt övriga tjänster och förnödenheter upp till totalnivå för hela jordbruket. På motsvarande sätt har underhållskostnader enligt FADN räknats upp till totalnivå. Vid uppskattning av kostnaderna för perioden 1990 - 1998 har kostnaderna enligt DU 1990 och FADN 1998 varit utgångspunkt. För mellanliggande år har kostnaden uppskattats med linjär interpolation. Resultatet sammantaget har blivit en sänkning av dessa kostnader med mellan 50 och 500 miljoner kronor under denna period.

Samtidigt har uppmärksamats att kostnaderna för maskinlegor ingått i EAA trots att maskinlegoverksamhet inte skall ingå i denna kalkyl. I EAA97 skall emellertid både kostnader och intäkter för maskinlegoverksamhet åt andra jordbrukare ingå samt motsvarande för sådana för maskintjänster som utförs utanför sektorn om inte kostnaderna för detta kan särskiljas. Denna förändring påverkar resultatnivån med drygt 1 miljard kronor i höjande riktning.

4.4.2 Avskrivningar

Avskrivningarna utgör ett av de svårare kostnadsslagen att erhålla tillförlitliga uppgifter om, och därmed att uppskatta. Det finns också en uppenbar risk att uppskattningarna i praktiken görs på mycket olika sätt i olika länder.

Enligt Eurostat är det risk att avskrivningskostnaderna ger systematiska fel vid jämförelserna, bl.a. beroende på att statistikunderlaget varierar mellan olika länder. Eftersom avskrivningarna är en tung kostnadspost i jordbruket får systematiska brister i data eller metoder stort genomslag vid kalkyljämförelser.

Det kan också vid en analys av de olika beräkningsstegen i kalkylen (se kapitel 3), konstateras att Sveriges inkomstposition per årsarbete sjunker kraftigt i förhållande till andra länder just när avskrivningskostnaderna dras av. Sverige sjunker då från 8:e till en 14:e plats. Sveriges avskrivningar per årsarbete är alltså förhållandevis höga i kalkylen.

Det ovanstående leder givetvis till slutsatsen att avskrivningarna är en av de poster som det är mest angeläget att analysera vidare.

Enligt EAA-manualen registreras produktionsmedlen som fast kapital om den ekonomiska livstiden för ett produktionsmedel är mer än ett år. Är den mindre än ett år skall dess förslitning registreras som löpande kostnader. Avskrivningarna representerar den del av kapitalet som slitits ut i produktionsprocessen. Avskrivningarna skall baseras på *återanskaffningsvärde*. Vidare skall kapitalförslitningen per år beräknas genom användandet av en linjär avskrivningsmetod, dvs. värdet av kapitalvaran fördelas jämt över perioden då den är i bruk.

För Sveriges del baserar sig beräkningen av avskrivningskostnader på skattningar av investeringar i inventarier, byggnadsskal och markanläggningar. Grunden för beräkning av avskrivningarna för maskiner vilar på den s.k. Maskinenkäten, som genomförs varje år, samt på Deklarationsundersökningarna (DU). Avskrivningskostnader som vilar på uppgifter ur DU har använts sedan 1977. DU lades emellertid ner 1992 och sedan dess har nivåerna i DU skrivits fram med utvecklingen enligt maskinenkäten.

Investeringarna i inventarier delas upp på fyra grupper:

1. Traktorer
2. Redskap för skörd och tröskning
3. Redskap för sådd, sättning och jordbearbetning
4. Övriga inventarier

De tre första gruppernas investeringar baseras på maskinenkäten. Korrigeringar har inte skett för rabatter och skattelättnader. För gruppen "övriga inventarier" baseras skattningarna på DU-metoden, vars värde har justerats för passiva brukare. Därifrån har dragits de andelar som beräknas falla på skogsmaskiner och traktorers användning i skogen. Från detta har sedan maskinenkätens värden, före skattelättnader, dragits. Behållningen reduceras med skattelättnader.

Avskrivningarna beräknas sedan på dessa investeringar. Kostnaderna för kapitalförslitning värderas till återanskaffningsvärde. Femtonåriga avskrivningsplaner tillämpas för inventarierna.

Även för byggnader beräknas avskrivningskostnaden enligt principen om återanskaffningsvärde. För byggnader gäller 25-årig linjär avskrivning. Fram till 1976 byggde investeringsserien på uppgifter från SCB om antalet ny- och tillbyggda djurplatser samt om övriga ekonomibyggnader. Från och med 1977 baserades skattningarna på DU. Efter 1992 bygger de på uppgifter om antalet förprovningar av ombyggnader av djurstallar omräknat till djurenheter i kombination med motsvarande delindexserier i PM-index.

Investeringarna är lågfrekventa. Urvalet som förekommer i den jordbruksekonomiska undersökningen (JEU) - (en bokföringsundersökning med information på företagsnivå) - är också litet (ca 1 000 företag).

Man kan sammanfattningsvis konstatera att det finns brister i underlaget för att uppskatta avskrivningarna. Med nuvarande statistikunderlag kan det emellertid vara svårt att hitta någon bra alternativ metod till den som nu tillämpas. Mot bakgrund av noterade brister och avskrivningarnas betydelse för Sveriges kalkylresultat i EAA är avskrivningarna en kostnadspost som givetvis kommer att analyseras vidare i det fortsatta arbetet.

4.4.3 Ränthe- och arrendekostnader

Fram till 1992 baserades beräkningen av räntekostnader på deklarationsundersökningen (DU). Efter detta år har inget material från den undersökningen eller någon annan undersökning funnits att tillgå och framskrivningar har gjorts med index där räntesatsen används som pridfaktor. Beräkningsmetoden innebär att endast förändringar i räntesatsen beaktas efter 1992. Lånevolymen har antagits vara konstant.

Denna metod infördes i slutet av 1970-talet och bedömdes som ett godtagbart skattningförfarande så länge DU fanns att tillgå. Efter 1992 har volymmässiga förändringar ägt rum. Nuvarande bokföringsundersökning lider av vissa brister men förbättringar och fördjupningar håller på att genomföras vilket torde leda till att totalskattningar för bl.a. räntekostnader kommer att bli av godtagbar kvalitet.

Utgångspunkt för nuvarande beräkning är räntekostnader för aktiva jordbrukare enligt DU. Från den kostnaden exkluderas skogsbruk och bostad. Vad som återstår är aktiva jordbrukares kostnader för räntor för jordbruksverksamheten. Till detta läggs en mindre del som avser passiva jordägares räntekostnader för lån på jordbruksmark och ekonomibyggnader. Med nuvarande EAA-principer är tillägget för passiva jordägares kostnader inte helt korrekt. Detta tillägg härrör från den svenska sektorskalkylen, där inte hänsyn togs till kostnader för arrendeavgifter.

Beräkningen av arrendekostnader baseras på en undersökning av arrendepriser som årligen genomförs av Jordbruksverket. Denna undersökning kom till i samband med EU-inträdet för att till Eurostat kunna översända uppskattningar av arrendepriser i Sverige. I EAA97 görs emellertid ingen uppskattning av den del av arrendekostnaderna som tillfaller andra aktiva jordbrukare och som därför inte bör belasta denna kostnadspost.

Arrendeavgifter som betalas mellan jordägares aktiebolag och jordägaren ingår i kostnadsberäkningen. Dock skall i EAA97 inte arrendeavgifter till ägare ingå, vilket innebär att arrendekostnaden överskattas i den svenska beräkningen.

4.5 Arbetskraft

4.5.1 Årsarbeten (AWU)

Vid beräkning av utvecklingen av olika indikatorer använder Eurostat något av resultatmåttat dividerat med antalet årsarbeten (AWU, Annual Working Units). Detta ger en framräknad inkomst per årsarbete. Ju fler årsarbete som skall dela på inkomsten, desto lägre inkomst per årsarbete. Därför är god kvalitet på skattningen av antalet årsarbeten i detta sammanhang lika viktig som god kvalitet i absolutvärden av resultatmåttat.

Vid bedömning av antalet årsarbeten eller AWU som ingår i nämnaren vid beräkning av inkomstindikatorer, bör hänsyn tas dels till Eurostats definition av begreppet AWU, dels till hur mätningarna av arbetstider görs och vilka alternativa möjligheter till arbete som föreligger i de olika länderna.

Till grund för beräkningen av AWU ligger statistik över arbetet inom jordbruket, benämnt ALI (Agricultural Labour Input). Denna statistik skapades för att fylla vissa behov inom EU. Det första och huvudsakliga syftet med denna statistik är att kunna redovisa utvecklingen av jordbrukssektorns inkomster i förhållande till utvecklingen av arbetsinsatsen i jordbruket. Ett annat syfte är att denna statistik skall kunna användas vid makroekonomiska produktivitetsanalyser.

Eftersom strukturen av jordbruket och jordbruksarbetet skiljer sig åt mellan medlemsländerna, har Eurostat utarbetat en manual som anger hur AWU skall beräknas. I manualen anges att eftersom det är en avsevärd andel deltidsarbete inom EUs jordbruk och detta skiljer sig avsevärt åt mellan medlemsländerna, vilket beror dels av strukturen i jordbruket och dels av möjligheterna till deltidsarbete inom andra sektorer av ekonomin, så avspeglar ett arbetsvolymmått bättre verksamheten i jordbruket än vad antalet personer som arbetar inom jordbruket gör.

Arbetskraftsstatistiken skall innehålla allt arbete som utförs inom den jordbruksproduktion som ingår i EAA, både avlönat och oavlönat arbete. Arbetsinsatsen uttrycks som antalet årsarbeten (AWU) och definieras som "heltids sysselsättningsekvivalenter", d.v.s. i princip antalet arbetstimmar i jordbruket dividerat med medelantalet årstimmar för heltidsarbete inom respektive land. Då arbetsvolymen beräknas på basis av heltidsekvivalenter, skall ingen person representera mer än ett årsarbete även om det finns personer som arbetar mer än vad som motsvarar ett heltidsarbete.

Definitionen av årsarbete tillsammans med det förhållandet att antalet arbetstimmar för ett heltidsarbete varierar mellan medlemsländerna innebär att ett årsarbete inom jordbruket uttryckt i antal timmar skiljer sig åt. För Sverige och Finland utgörs gränsen för ett årsarbete av 1800 timmar. För övriga länder varierar denna gräns mellan 1739 timmar (Danmark) och 2200 timmar som flera länder tillämpar.

Denna skillnad mellan länderna i antalet arbetstimmar för ett årsarbete har knappast någon betydelse när utvecklingen av arbetsåtgången redovisas, vilket är huvudsyftet med denna

statistik. Däremot är det viktigt vid bedömning av nivåer på AWU för olika länder att ta hänsyn till att antalet AWU inte är något mått på den totala arbetskraftsåtgången i jordbruket. Länder med en hög timgräns för att uppnå ett AWU redovisar ett lägre antal AWU i förhållande till den totala arbetsåtgången än vad länder med en lägre gräns gör. Vidare redovisar ett land med en hög andel jordbrukare över denna gräns ett lägre antal AWU i förhållande till total arbetsåtgång än vad ett land med en låg andel sådana jordbrukare gör.

Sveriges gräns på 1800 arbetstimmar för ett AWU är bland de lägsta i EU, endast Danmark har en lägre gräns. Detta innebär att antalet AWU för Sverige blir högre i förhållande till den totala arbetsinsatsen än för de flesta övriga länder och att Indikator A och B nivåmässigt torde bli förhållandevis lägre för Sverige än om dessa indikatorer hade baserats på total arbetsåtgång i jordbruket.

Beträffande beräkningen av antalet AWU föreslår Eurostat att denna skall baseras på de mätningar som görs i strukturundersökningarna. I dessa undersökningar uppskattar jordbruksföretagarna själva både oavlönade och avlönade personers arbetstider. Resultatet enligt denna mätmetod kan till en del bero av hur arbetsituationen i samhället är. Deltidsjordbrukare som har arbete utanför jordbruket kan dels ha lättare att uppskatta sin verkliga arbetstid inom jordbruket, dels vara tvungna att arbeta effektivare och därmed redovisa kortare arbetstider än jordbrukare med motsvarande produktion men utan möjligheter till arbete utanför jordbruket.

Frågan om arbetsvolymens storlek i jordbruket har behandlats i många olika sammanhang. De uppskattningar som tidigare gjorts i Sverige har omgetts av betydande osäkerhetsmarginaler. Osäkerheten består bl. a. i mättekniska problem och metodproblem. Dessa sammanhänger bl. a. med att egna företagare har oreglerade arbetsförhållanden där arbetstiden inte är lika strikt avgränsad som för t.ex. löntagare. En annan svårighet är avgränsningen mellan arbetsinsatsen i jordbruket och andra näringar t.ex. skogsbruk eller andra binärningar eller gränsdragningen mot privata aktiviteter. Detta understryks av att jordbrukarna ofta bor och arbetar på samma ställe. Den stora andelen deltidjordbrukare samt det förhållande att familjemedlemmar tillfälligt medverkar i arbetet (bl.a. är säsongvariationen stor) utgör ytterligare en svårighet. Ett annat förhållande som inverkar är den stora variationen bland jordbruksföretagen - bl. a. när det gäller struktur och teknikutnyttjande - som medför att effektiviteten kan variera.

4.5.2 Årsarbeten i Sverige

Uppskattningen av antalet årsarbeten i Sverige baseras på undersökningarna Jordbrukets arbetskraft (JAK), som av SCB genomfördes årligen 1980-1987 samt 1990, och Lantbruksregistret (LBR) 1995 och 1997. JAK innehöll varje år 1 000 jordbrukare medan LBR innehöll ca 30 000 svarande jordbrukare vid dessa tillfällen. JAK har använts för uppskattningarna åren 1973-1989 medan LBR har använts för perioden 1990-1998.

I LBR anges antalet personer med arbetstider inom vissa intervall av årsarbetstider, varifrån antalet årsarbeten (AWU) 1995 resp. 1997 har uppskattats. För perioden 1990-1995 har antagits att antalet AWU under perioden är proportionellt mot antalet jordbruksföretag, medan för 1996 och 1998 har antagits samma procentuella utveckling som mellan åren 1995 och 1997, då uppskattningar finns.

Antalet AWU i Sverige för 1997 har fastställs utifrån LBR. Nedanstående beskrivning är hämtad från Jordbruksstatistisk årsbok 1998. Uppgifterna från LBR är baserade på ett urval av ca 30 000 företag av totalt ca 89 000. För att ingå i populationen krävs att företaget har mer än 2,0 hektar utnyttjad jordbruksareal, har stor djurhållning eller bedriver trädgårdsodling.

Arbetskraften redovisas som företagare och familjemedlemmar till denne samt ej familjemedlemmar. För företag som drivs av juridisk person kan inte i detta sammanhang någon fysisk person vara företagare.

Tabell 4.1 Antal stadigvarande och tillfälligt sysselsatta 1997 i olika grupper samt arbetstid i arbetskraftsenheter AWU.

	AWU
Företagare och familjemedlemmar	62 786
Ej familjemedlemmar, stadigvarande sysselsatta	16 009
Ej familjemedlemmar, tillfälligt sysselsatta	2 963
Totalt	81 758

Källa: Enligt LBR redovisat i Jordbruksstatistisk årsbok 1998.

Lantbrukarna fyller själva i ett formulär från lantbruksregistret om deras bedömning av antalet arbetstimmar. Lantbrukarna anger antalet arbetstimmar för sig själv och för övriga familjemedlemmar inom olika intervall. Intervallen är 1-449 timmar, 450-899 timmar, 900-1 349 timmar samt 1 800 timmar och däröver.

Rubriken i formuläret för 1997 som lantbrukarna skall fylla i är ”Sysselsatta i företaget den senaste 12-månadersperioden”. På formuläret skall anges sysselsättning av ”samtliga personer, födda 1981 eller tidigare, sysselsatta i jordbruket inkl. trädgårdsodling”. Som anvisning för vilka timmar som ingår ”Arbetstimmar i företagets jordbruk (även trädgårdsodling) skall inkludera tid för underhåll av tillhörande maskiner, byggnader, administration m.m. Däremot räknas inte arbete i t.ex. egen skog eller eget hushåll. Redovisning skall ske av sysselsatta oavsett om lön utgår eller ej”.

Ur anvisningarna på LBR-blanketten framgår det i grova drag vad som menas med arbetstid. Hur lantbrukaren uppfattar och bedömer sin arbetstid skiftar säkert från lantbrukare till lantbrukare. Det är troligen svårt att bedöma sin egen arbetstid på årsbasis. För många företagare går det inte någon strikt gräns på när arbetstiden börjar eller slutar och det är svårt att bedöma vad som är arbete.

Det totala antalet årsverken samt antal årsverken utförda av lantbrukarna och dess familjer kommer från LBR, medan antalet avlönade årsverken kommer från annan källa.

Sambanden mellan dessa två källor stämmer ej överens, vilket innebär att det finns någon missbedömning av sysselsättningen. Detta faktum kan påverka kalkylresultaten, varför statistiken behöver studeras vidare.

4.5.3 Rimlighetsbedömning

Ett sätt att göra en rimlighetsbedömning av den angivna arbetsåtgången i jordbruket är att göra en jämförelse med Danmark. Danmark redovisar ett något lägre antal årsarbeten än Sverige trots en betydligt större jordbruksproduktion. Danska lantbrukare har betydligt

bättre arrondering än de svenska lantbrukarna. Det är naturligt att Danmark uppvisar en lägre sysselsättning per produktionsenhet än vad Sverige gör, men det är lite förvånande att Danmark uppvisar en lägre total sysselsättning än Sverige för den danska jordbrukssektorn, trots att intäkterna inom danskt jordbruk är ca 80 procent högre än i svenskt lantbruk.

Genom att transformera svenska normarbetstal (t.ex. timmar per ko, timmar per hektar korn osv.) med en faktor ger normarbetstalen samma sysselsättning som i LBR. Genom att multiplicera den danska produktionen med de svenska normarbetstalen för region 9s (södra Sverige) kan det beräknas, vad sysselsättningen för Danmark skulle ha varit med svensk metod att beräkna sysselsättning och med samma effektivitet som i område 9s. Enligt denna jämförelse skulle danskarna redovisat ca 30 % fler årsarbeten, än vad de gör idag, med samma arbetsåtgång per enhet som i region 9s i Sverige.

4.5.4 Resultatmått baserade på standardiserade AWU

För att undersöka om det faktum att olika länder använder olika antal timmar för beräkning av ett årsarbete (AWU) spelar någon avgörande roll för Sveriges låga relativa position i EAA, har vi försökt att neutralisera för den effekt på nettoinkomsten som uppstår på grund av olika antal timmar för beräkning av *en* AWU för olika länder. Detta görs genom att dividera de olika ländernas totala antal timmar som de uppnår på ett år med antalet timmar för beräkning av *en* AWU (1800) i Sverige. På detta sätt får vi fram ett mått som här benämns ”standardiserade årsverk”.

Tabell 4.2 Antal timmar per AWU och standardiserad AWU, för de olika länderna.

	Antal timmar för beräkning av <i>en</i> AWU	Antal årsarbeten (1000-tal)	Totalt antal timmar (1000-tal)	Antal årsarbeten med standar- diserade AWU (1000-tal)
Belgien	2200	76.0	167244	92.9
Danmark	1739	80.5	139937	77.7
Tyskland	2112	660.0	1393920	774.4
Grekland	2200	600.9	1321980	734.4
Spanien	1826	1031.8	1884067	1047.7
Frankrike	2200	1100.6	2212980	1229.4
Irland	1800	105.8	370440	105.8
Italien	1800	1663.7	2994660	1663.7
Luxemburg	2200	4.61	10142	5.63
Nederländerna	1900	224.4	426360	236.9
Österrike	2000	134.6	269200	149.6
Portugal	2200	561.6	1235520	686.4
Finland	1800	125.7	226260	125.7
Sverige	1800	83.0	149400	83.0
Storbritannien	2200	398.9	855624	475.3

Anm. Kol. 3 framkommer som kol. 1*kol. 2. Kol 4. framkommer som kol 3./1800.

Därefter har dessa standardiserade AWU använts för att räkna om resultaten för de olika länderna. Resultaten visas i tabell 4.3.

I tabell 4.3 framgår det att resultatmåttens utveckling per standardiserat årsarbete inte skiljer sig nämnvärt från tidigare beräkningar av resultatmått per årsarbete. Sverige har fortfarande ett lågt värde på olika former av nettointkomst per årsarbete jämfört med övriga länder. Olika antal timmar per AWU i olika länder har alltså ingen avgörande betydelse för Sveriges dåliga inkomstposition.

Tabell 4.3 Resultatmått 1997 med standardiserade AWU, euro

	Intäkter	GVA	Indikator 1	Indikator 2	Indikator 3
Belgien	71106	28774	22134	15839	15249
Danmark	87722	49981	37110	22146	21720
Tyskland	42296	25290	16131	11587	Na
Grekland	12028	11013	10382	9445	10018
Spanien	25765	18706	16568	15031	17792
Frankrike	38276	24251	20216	17608	17556
Irland	21551	16789	13953	12766	12575
Italien	21086	17929	12458	11600	10965
Luxemburg	31341	24113	17561	14098	15109
Nederländerna	68721	38249	28670	23512	24913
Österrike	24141	20161	11076	9489	10646
Portugal	6346	3742	3534	3114	2644
Finland	18328	19800	15144	13068	11557
Sverige	40189	19703	10819	5202	2696
Storbritannien	40838	22387	16298	13893	12460

Anm. GVA = Bruttoförädlingsvärdet till faktorkostnad.

4.5.5 Kostnader för lejd arbetskraft

Kostnaden för lejd arbetskraft beräknas som produkten av arbetsvolym och timkostnad för lantarbetare.

Arbetskraftvolymberäkningen grundar sig på material från JEU för åren 1978-1985 då arbetskraftsförbrukningen utgjorde en av flera delar i denna undersökning. Mellan 1985 och 1995 har arbetsvolymen bedömts minska med varierande procentsats för respektive år. Den genomsnittliga årliga volymminskningen har för perioden 1985-1995 bedömts till 4,5 %. Från 1995 har arbetsvolymen antagits vara oförändrad.

Timlönen för lantarbetare har beräknats genom sammanvägning av olika kategoriers timlöner enligt lantarbetaravtalet, där uppgifter från JEU användes beträffande arbetets procentuella fördelning på djurskötsel, växtodling, underhåll m.m. Till detta kommer arbetsgivares sociala avgifter m.m.

I EAAs kostnad för lejt arbete skall utöver kostnader i det rena jordbruket även ingå kostnaderna i de övriga näringarna som skall inräknas. I tidigare EAA gjordes därför till kostnaden för det rena jordbruket ett schablon tillägg på ca 25 % av intäkterna från den del

av trädgårdsnäringsen som tillkommer. Schablonen är beräknad utifrån uppgifter från trädgårdsundersökningen 1993 avseende anställda vid trädgårdsföretag.

Antalet timmar lejd arbetskraft som ingår i kalkylen har minskat från 18,8 till 14,0 miljoner arbetstimmar under perioden 1990 - 1997. Om timkostnaden antas vara densamma inom trädgårdsnäringsen som inom jordbruket motsvarar EAA-kostnaden under samma period en minskning från 24,4 till 18,4 miljoner arbetstimmar. Som framgår av vad som sagts ovan vilar grundberäkningen för lejt arbete på gammalt material från JEU. Numera finns dock arbetskräftsuppgifter tillgängliga och det är möjligt att göra nya skattningar.

4.6 Sammanfattande bedömning

I samband med att de svenska beräkningarna anpassades till EAA97 har en översyn gjorts av en del av underlaget, främst för driftskostnader (se avsnitt 4.4.1). Denna översyn har inte genomförts på grund av att EAA97 skulle kräva annat underlag än EAA, utan för att statistikunderlaget för vissa poster varit av dålig kvalitet. Denna översyn har tillsammans med övergången till EAA97 medfört att resultaten förändrats med ca 2,5 miljarder kronor per år.

Av tidigare avsnitt framgår att det finns osäkerhet vid jämförelser mellan länder till följd av olikheter dels i statistikunderlag och beräkningsmetoder, dels i jordbrukssektorns inriktning och omfattningen av andra ingående verksamheter. Detta är bakgrunden till att Eurostat anser att inkomstindikatorernas nivåer inte är helt jämförbara mellan medlemsländerna och att sådana jämförelser endast är indikativa och har begränsat värde. Utöver detta kan framhållas att de olika resultaten beräknas som skillnader mellan intäkter och kostnader. Detta innebär att resultaten, i de fall intäkter och kostnader är på ungefär samma nivå, är mycket känsliga för små förändringar eller systematiska fel i någon av dessa storheter.

Vidare finns brister i statistikunderlag och beräkningsmetoder för Sverige, vilka till viss del har identifierats. Någon motsvarande information avseende andra länders statistikunderlag och beräkningsmetoder finns emellertid inte för närvarande.

De delar i den svenska beräkningen som i första hand är i behov av fortsatt analys bedöms vara följande:

- statistikunderlag för övriga näringar,
- avskrivningskostnader,
- räntekostnader,
- sysselsättning samt kostnader för lejt arbete.

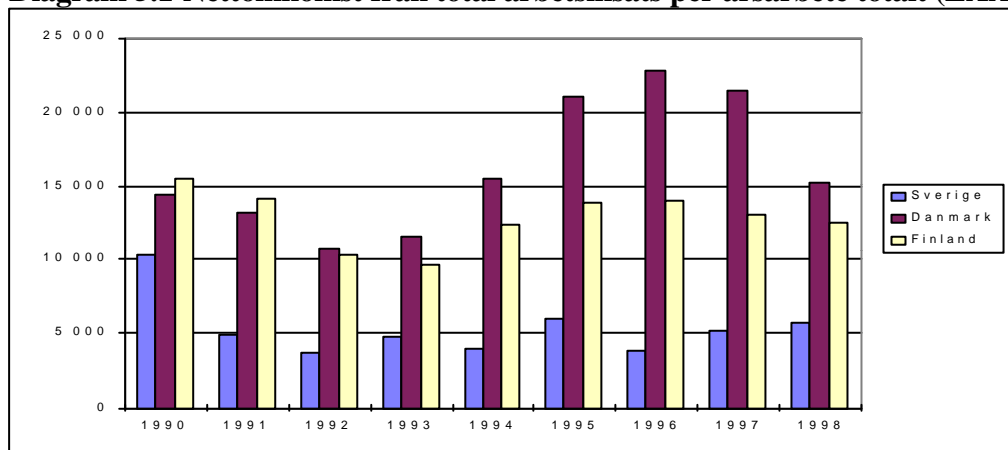
5 Jämförelser med Danmark och Finland enligt EAA97

5.1 Inledning

Jordbruksverket har underhand fått tillgång till preliminära EAA97-data från Danmark och Finland. I det följande redovisas preliminära beräkningar för dessa länder och jämförelser görs med Sverige. Det bör påpekas att här jämförs och diskuteras skillnader i resultat och skillnader i ländernas jordbruk - inte i data och metoder. Det har ännu inte varit möjligt att göra en genomgång av statistikunderlag och beräkningsmetoder i dessa länder, vilket är en förutsättning för att slutsatser skall kunna dras beträffande eventuella resultatskillnader. Försöken att redovisa skillnaderna i resultat begränsar sig i denna rapport till dessa länder, dels på grund av tillgängligheten till data, dels därför att de har ett jordbruk som kan jämföras med det svenska både när det gäller produktionssammansättning och produktionsförutsättningar. Följande resultat får ses mot bakgrund av att siffrorna avseende alla tre länderna ännu är preliminära och att de senare kan komma att revideras.

Enligt EAA-data har både Danmark och Finland betydligt högre inkomster än Sverige under hela 1990-talet (se diagram 5.1). Som tidigare nämnts, kan från jämförelser av detta slag inga säkra slutsatser dras angående verkliga inkomstskillnader på grund av att statistikunderlag och beräkningsmetoder skiljer sig åt mellan länderna.

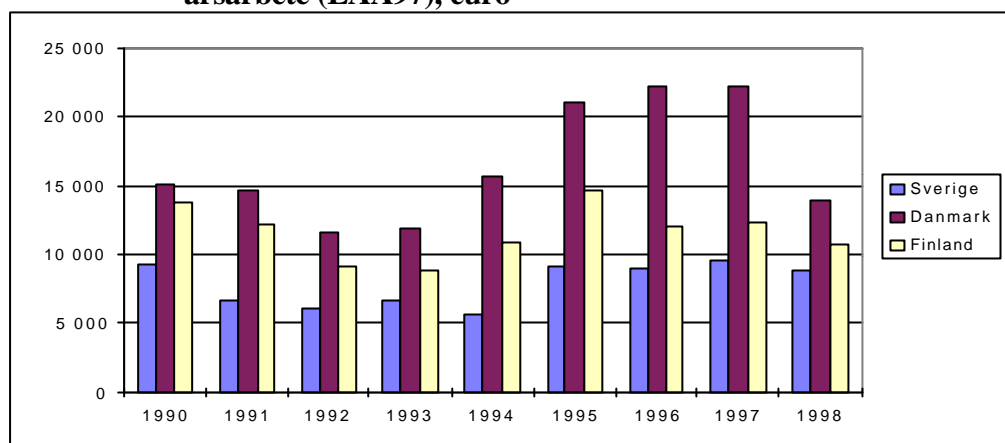
Diagram 5.1 Nettoinkomst från total arbetsinsats per årsarbete totalt (EAA), euro

Källa: Bearbetning av data i New Cronos, Eurostat

De relativt stora revideringar av kostnaderna, som blivit en följd av den tidigare nämnda översynen av kostnaderna i EAA97 för Sverige, ger en mer positiv bild för Sverige. Resultatet av beräkningarna redovisas i diagram 5.2 för företagarinkomsten med tillägg för ersättningen till lejt arbete. Det är det resultatmått i EAA97 som är mest jämförbart med nettoinkomsten i EAA (diagram 5.1).

Diagram 5.2 Företagarinkomst (inkl ersättning till lejt arbete) per årsarbete (EAA97), euro

Källa: Danmarks statistik, Finlands Statistisk Centralbyrå, SJV

Även med nya data kvarstår skillnader mellan ländernas resultat. För 1998 där resultatet för Danmark påverkats kraftigt av låga grisköttspriser, är skillnaden dock liten. Några bestämda slutsatser om inkomstskillnaderna bör dock ej dras förrän definitiva data blivit tillgängliga och analyserats.

De inkomstindikatorer som används av Eurostat är som tidigare nämnts Indikator A, B och C. I diagram 5.3 - 5.6 visas Indikator A och B, vilka dock här inte är inflationsjusterade.

Diagram 5.3 Faktorinkomst per årsarbete, euro

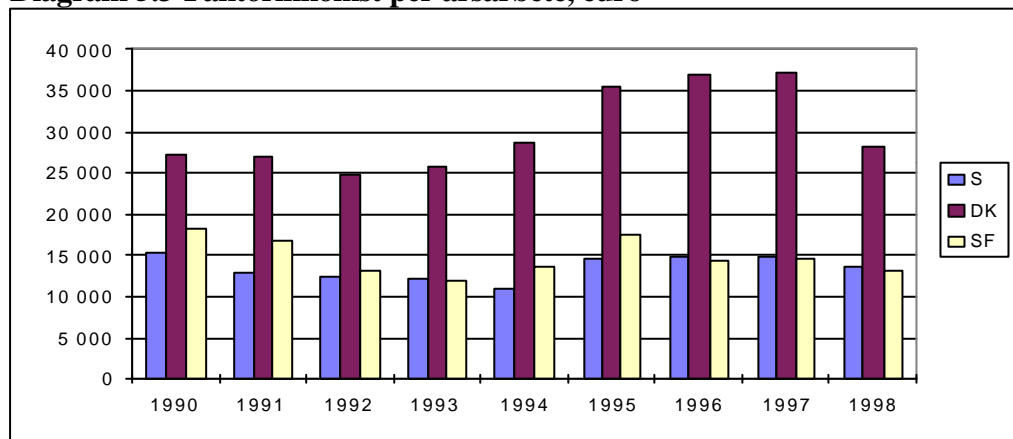

Diagram 5.4 Faktorinkomst per årsarbete, index 1995=100 (Indikator A)

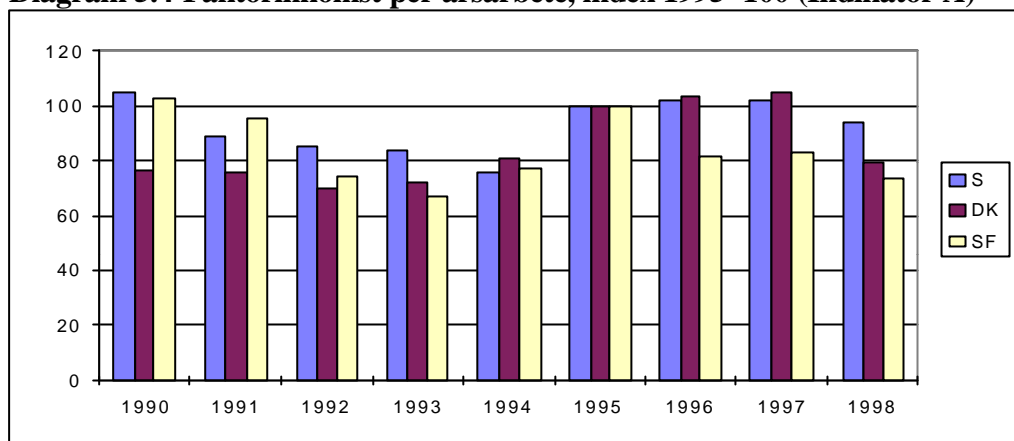

Diagram 5.5 Företagarinkomst per obetalt årsarbete, euro

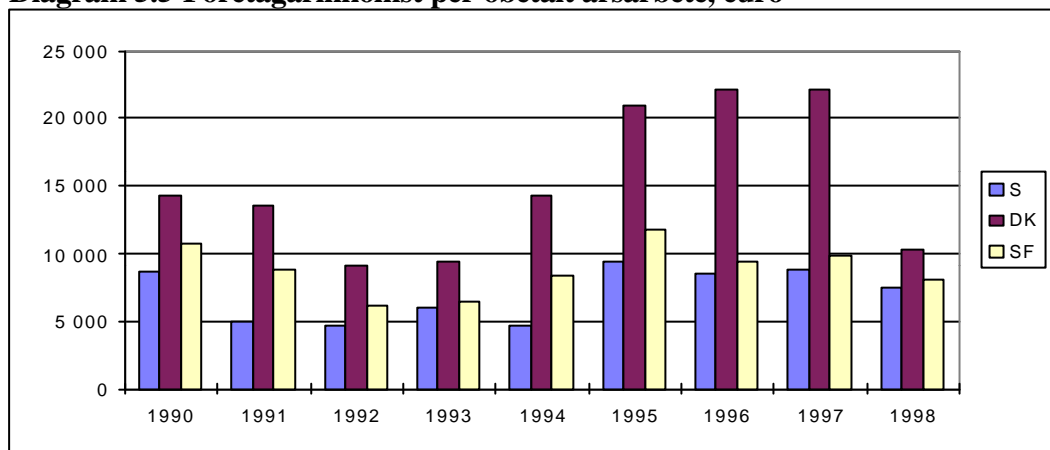
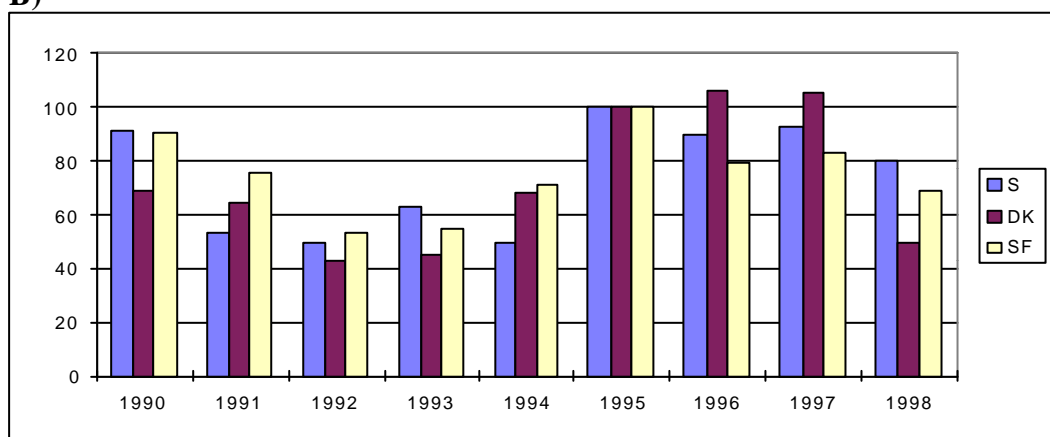

Diagram 5.6 Företagarinkomst per obetalt årsarbete, index 1995=100 (Indikator B)

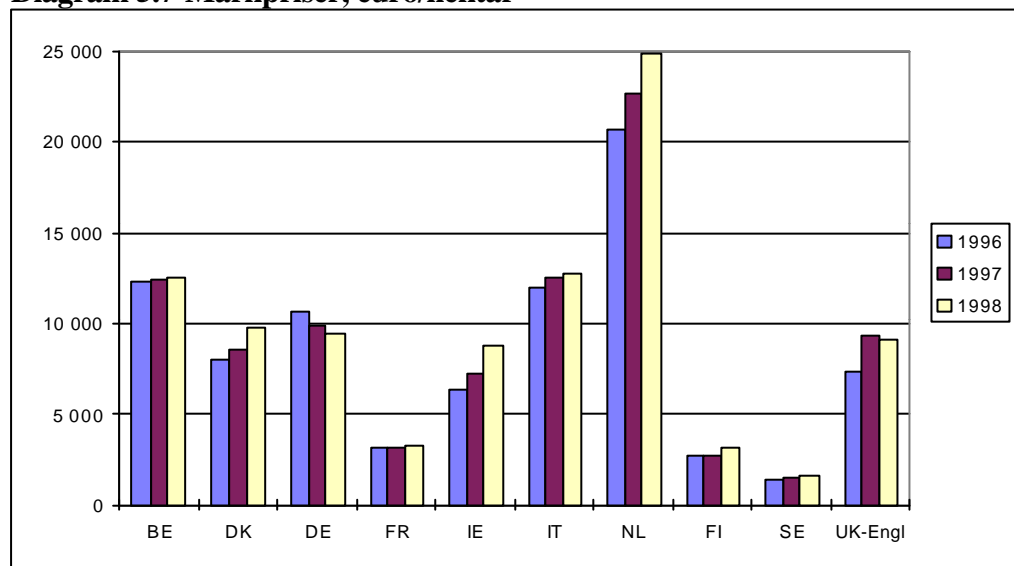
Som tidigare framgått uttrycks de i EAA och EAA97 definierade inkomstindikatorerna som resultat per årsarbete. Till Eurostat redovisade uppgifter tyder på att beräkningarna i Sverige, Danmark och Finland inte är konsistenta. Danmark med sitt större jordbruk

redovisar färre och Finland med sitt mindre jordbruk redovisar ca 50 % fler årsarbeten än Sverige (jämför avsnitt 4.5).

Vid bedömning av resultaten bör hänsyn också tas till att Företagarinkomst skall täcka ersättning till egen mark och eget kapital förutom ersättning till eget (dvs. oavlönat) arbete. Detta innebär att vissa inkomstskillnader kan förklaras av skillnader i andelen arrenderad areal samt markpriser i de olika länderna.

Följande diagram visar av Eurostat redovisade markpriser för vissa EU-länder. Enligt denna redovisning är markpriserna i Danmark 5-6 gånger högre än i Sverige och i Finland ungefär dubbelt så höga som i Sverige. Eftersom de olika ländernas uppskattningar av markpriserna inte är harmoniserade används olika metoder vid statistikframtagningen, varför dessa priser inte är helt jämförbara. De bör dock kunna ge indikationer om markprisskillnader mellan länder.

Diagram 5.7 Markpriser, euro/hektar

Anm. För Belgien, Frankrike och Nederländerna avses åkermark, för övriga länder jordbruksmark

Om man som ett räkneexempel antar att priset på egen åkermark i Danmark är tre gånger högre och i Finland dubbelt så högt som i Sverige skulle, med ett förräntningskrav på 2 %, Danmarks jordbruk ha ett ersättningskrav för egen mark som är cirka 2 000 euro/årsarbete högre än i Sverige och Finland (som hamnar på ungefär samma nivå som Sverige). Detta innebär att ersättningen i Danmark även skall täcka ett högre förräntningskrav för marken.

Även arrendeprierna är betydligt högre i Danmark än i Sverige och Finland vilket också tyder på att kravet på ersättning till marken bör vara högre. Arrendeprierna behandlas vidare i den mer detaljerade jämförelsen med Danmark och Finland åren 1996-1998 (se avsnitt 5.3 nedan).

5.2 Jordbrukets struktur

Som bakgrund till jämförelser visas i tabell 5.8 och 5.9 vissa strukturuppgifter för Danmark, Sverige och Finland.

Tabell 5.8 Åkerareal 1997, 1000 ha

	Danmark	Sverige	Finland
Brödsäd	773	374	148
Fodersäd	782	895	968
Baljväxter	95	423	6
Vall och grönfoder	592	1 006	678
Potatis	39	36	33
Socketbetor	70	61	35
Raps och rybs	104	64	61
Övriga växtslag	869	52	35
Träda	147	204	162
Ej utnyttjad åker		65	
Totalt	2 688	2 799	2 125

Anm. Övriga växtslag DK: Annat industrifrö, frö till utsäde, trädgårdsprodukter och övrigt
 Övriga växtslag Sv: Frövall, oljelin, energiskog, trädgårdsväxter och andra växtslag
 Vall o grönfoder DK: Foderrovor, gräs o grönfoder i växelbruk samt gräs o grönfoder utanför växelbruk (exkl träda)

Tabell 5.9 Antal husdjur 1997, 1000-tal

	Danmark	Sverige	Finland
Nötkreatur totalt	2 004	1 781	1 142
Svin totalt	11 383	2 351	1 467
Får och lamm	142	442	150
Fjäderfä	18 156	12 690	10 682

Sverige och Danmark har i stort sett lika stor utnyttjad åkerareal. Den största skillnaden är att Danmark odlar mer spannmål, medan Sverige har betydligt mer vall och grönfoder. Finlands åkerareal är ca 25 % mindre.

Andelen arrenderad mark av den totala jordbruksmarken var 1995 ca 45 % i Sverige men bara hälften så hög i Danmark och Finland.

Danmark har fler nötkreatur än Sverige, till stor del mjölkkor. Att döma av antalet nötkreatur av olika slag verkar nötköttsproduktionen i Danmark i större utsträckning än i Sverige ske inom mjölksektorn.

Danmark har mångdubbelt fler svin än Sverige och antalet slaktkycklingar är mer än det dubbla.

Finlands jordbruk är till alla delar mindre än Sveriges. Antalet nötkreatur och svin är omkring två tredjedelar av antalet i Sverige.

5.3 Resultat åren 1996 - 1998

I tabell 5.10 redovisas översiktligt EAA97 för Sverige, Danmark och Finland. Som tidigare nämnts är dessa siffror endast preliminära och kan komma att revideras senare.

Tabell 5.10 Intäkter, kostnader och resultat för Sverige, Danmark och Finland, löpande priser, miljoner euro

	Sverige			Danmark			Finland		
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Prod, prod pris	4 294	4 185	3 874	8 210	8 313	7 464	3 179	3 208	2 905
Direktstöd produkt	463	463	443	624	625	620	702	660	571
- produktskatt/avg	0	0	0	9	4	4	0	0	0
Tot output	4 757	4 648	4 317	8 825	8 933	8 081	3 881	3 869	3 476
Övrigt direktstöd	326	339	346	166	154	161	1 117	1 106	1 171
- övr skatter/avg	0	0	0	94	106	109	0	0	0
Summa intäkt	5 083	4 987	4 663	8 898	8 980	8 134	4 998	4 975	4 647
Insatsvaror	3 115	3 070	2 898	4 808	4 922	4 836	2 413	2 435	2 360
Avskrivningar	700	690	670	1 045	1 059	1 056	743	716	703
Faktorinkomst	1 269	1 227	1 096	3 045	2 998	2 242	1 842	1 823	1 584
Lejt arbete	228	232	233	511	542	530	392	376	382
Arrenden	127	131	129	182	176	172	65	73	77
Räntekostnader	417	340	292	1 028	1 036	968	235	196	189
- Ränteintäkt	50	32	29	0	0	0	0	0	0
Företagarinkomst	547	556	472	1 325	1 245	572	1 151	1 179	936
Insats/Summa int	61,3%	61,6%	62,1%	54,0%	54,8%	59,5%	48,3%	48,9%	50,8%
Insats/Prod, pr pris	72,5%	73,4%	74,8%	58,6%	59,2%	64,8%	75,9%	75,9%	81,2%

I tabell 5.11 uttrycks intäkts- och kostnadsposterna i procent av de totala intäkterna. Här framgår att i Finland utgör direktstöden drygt 35 % av intäkterna medan motsvarande andel är drygt 15 resp. knappt 10 % för Sverige resp. Danmark. Vidare är kostnaderna för insatsvaror betydligt högre för Sverige än för både Danmark och Finland. Även avskrivningskostnaderna är förhållandevis högre för Sverige än för Danmark men ungefär desamma som för Finland. Därmed blir faktorinkomsten för Sverige betydligt lägre i förhållande till intäkterna än vad den blir i Danmark och Finland.

Tabell 5.11 Intäkter och kostnader i procent av totala intäkter

	Sverige			Danmark			Finland		
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Produktion, prod pris	84	84	83	92	93	92	64	64	63
Direktstöd, produkt, netto	9	9	10	7	7	8	14	13	12
Övrigt dir stöd, netto	6	7	7	1	1	1	22	22	25
Summa intäkter	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Insatsvaror	61	62	62	54	55	59	48	49	51
Avskrivningar	14	14	14	12	12	13	15	14	15
Faktorinkomst	25	25	23	34	33	28	37	37	34
Lejt arbete	4	5	5	6	6	7	8	8	8
Arrenden	2	3	3	2	2	2	1	1	2
Räntekostn, netto	7	6	6	12	12	12	5	4	4
Företagarinkomst	11	11	10	15	14	7	23	24	20
Tot direktstöd, netto	16	16	17	8	7	8	36	36	37

Intäkter

Skillnader i vilka verksamheter som ingår försvårar jämförelser mellan olika länder - t.ex. ingår hästuppfödning under animalier/häst i Sverige. Hästuppfödning ingår däremot inte i beräkningen för Danmark och Finland där bara försäljning av hästkött ingår under motsvarande redovisningspost. Företagarinkomsten påverkas dock inte i någon större utsträckning eftersom kostnaderna också blir högre men jämförelser på lägre nivå måste tolkas med försiktighet.

Direktstödet spelar stor roll för intäkterna. I Finland är det drygt en tredjedel av intäkterna, i Sverige 15-17 % och i Danmark endast 7-8 %. Om inga andra diskrepanser funnes skulle skillnaden i direktstöd gott och väl förklara resultatskillnaderna mellan Finland och Sverige.

Danmark har betydligt högre arealersättning per hektar än Sverige, vilket är naturligt med tanke på produktionsförutsättningarna.

Finland - som borde kunna jämföras med norra Sverige - har naturligtvis i genomsnitt lägre hektarersättning än Sverige (dock ej för vete). Finland har också (1997) betydande arealersättningar för sockerbeter och potatis.

Sveriges direktstöd för nötkött, griskött, mjölk och ägg ligger över Danmarks till följd av det nationella stödet till norra Sverige. För får- och lammkött är skillnaden marginell.

Finlands direktstöd är betydligt högre när det gäller nötkött, griskött och mjölk. Dessutom redovisas direktstöd för fjäderfä, men däremot inte för ägg.

Av diagram 5.2 framgick att företagarinkomsten i Danmark var mycket hög under åren 1995-1997 (40-50 % högre än något annat år under 1990-talet och 2-2,5 gånger högre än i Sverige). Ökningen 1995 låg främst på vegetabiliesidan.

Sverige har relativt sett högre vegetabilieintäkter än både Danmark och Finland. I förhållande till Danmark ligger skillnaden främst på fodermedel och i förhållande till Finland framför allt på spannmål.

Per hektar räknat synes dock vegetabilieintäkterna (exkl. direktstöd) ligga betydligt högre i Danmark än i Sverige, där de i sin tur ligger högre än i Finland. Orsaken torde till största delen vara skillnader i avkastningsnivåer.

I såväl Sverige som Finland betyder mjölkproduktionen relativt mer än i Danmark, där i stället grisproduktionen väger tungt.

Sätter man animalieintäkterna (exkl. direktstöd) i relation till produktionen av kött, mjölk etc. synes prisnivån i Danmark vara något högre än i Sverige för kött och ägg - dock verkar skillnaden för nötkött och griskött mycket liten - medan den för mjölk synes något högre i Sverige. Prisnivån i Finland beräknad på detta sätt synes för flertalet produkter - dock inte ägg - ligga högre än i Danmark och Sverige. Det måste dock åter påpekas att jämförelser på denna nivå är mycket vanskliga.

Sammanfattningsvis torde vissa skillnader i produktionssammansättning förklara en del av skillnaderna på intäktssidan. Förklaringar till skillnader i företagarkinkomst är framför allt de höga direktstöden i Finland. När det gäller Danmark är en orsak högre avkastningsnivåer i vegetabilieodlingen. Möjligen kan griskonjunkturen spela in under vissa år. Danmark har också en betydligt mer intensiv nötköttsproduktion än Sverige, där den i relativt stor utsträckning bedrivs på lågavkastande marker.

Kostnader

I det följande kommenteras olika kostnadsposter. När man jämför posterna mellan länderna bör man notera det samband som finns mellan kostnaderna och produktionsinriktningen.

Sverige har förhållandevis höga utsädeskostnader, dubbelt så hög andel av totala kostnaderna som Danmark 1998 och även betydligt högre än Finland.

Energikostnaderna är betydligt lägre i Danmark än i Finland och framför allt Sverige. Om man korregerar Sveriges energikostnad för skatter på ca 1 miljard kronor (el, eldningsolja, dieselolja) hamnar energikostnadsandelen på ungefär samma nivå som (eller något under) Finland men fortfarande högre än Danmark. Detta verkar rimligt med hänsyn till klimatskillnaderna.

Gödselmedlens andel av kostnaderna är betydligt lägre i Danmark än i Sverige och Finland. (Punktskatten i Sverige är marginell i sammanhanget).

Å andra sidan tar fodermedlen en större andel av kostnaderna i Danmark. Det gäller främst foder inköpt utanför sektorn. I Finland är andelen lägst. Sätter man kostnaden för fodermedel i relation till total animalieproduktion minskar skillnaden mellan Danmark och Sverige (om hänsyn tas till det låga produktionsvärdet för grisproduktionen i Danmark 1998) och under 1998 minskade skillnaden även mellan Finland och Sverige.

Avskrivningarna verkar vara lägre i Danmark än i Sverige och Finland men samtidigt synes räntekostnaderna avsevärt högre.

Andelen övriga kostnader är betydligt högre i Sverige (och Finland) än i Danmark. För denna post finns ingen finare specifikation.

Den totala arrendekostnaden är högre i Danmark än i Sverige trots att den arrenderade arealen är bara hälften så stor. Per hektar räknat verkar arrendepriserna i Danmark ca 3 gånger högre än i Sverige (beräkningen stämmer med redovisningen av arrendepriser till Eurostat). I Finland är de i storleksordningen 50 % högre än i Sverige.

Om man slår ut arrendekostnaden per årsarbetskraft ligger den ca 500 euro högre i Danmark än i Sverige där den ligger ca 1 000 euro högre än i Finland.

Insatsvarornas andel av totalt produktionsvärde (inkl. direktstöd) är högre i Sverige än Danmark och den är lägst i Finland. I jämförelse med Finland är orsaken sannolikt direktstöden. Om insatsvaruandelen låg ungefär på Danmarks nivå (55%) skulle resultatet per årsarbetskraft i Sverige i stort sett fördubblas.

Tabell 5.12 Intäkter och kostnader per årsarbete, euro

	Sverige			Danmark			Finland		
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	1996	1997	1998
Produktion, prod pris	49 983	50 421	48 245	99 330	103 304	93 928	24 722	25 560	23 714
Direktstöd, produkt, netto	5 392	5 585	5 523	7 440	7 707	7 760	5 456	5 260	4 663
Övrigt dir stöd, netto	3 797	4 083	4 309	875	586	664	8 686	8 812	9 558
Summa intäkter	59 172	60 089	58 077	107 645	111 596	102 353	38 863	39 632	37 935
Insatsvaror	36 259	36 991	36 085	58 165	61 172	60 850	18 764	19 399	19 263
Avskrivningar	8 144	8 320	8 348	12 640	13 162	13 293	5 776	5 706	5 738
Faktorinkomst	14 769	14 779	13 643	36 841	37 263	28 210	14 323	14 527	12 934
Lejt arbete	3 511	3 640	3 718	8 539	9 586	9 560	3 186	3 150	3 306
Arrenden	1 954	2 051	2 060	3 031	3 122	3 112	531	612	665
Räntekostnader	6 419	5 339	4 660	17 154	18 329	17 467	1 908	1 642	1 631
- Ränteintäkt	771	497	469	0	0	0	0	0	0
Företagarinkomst	8 435	8 725	7 532	22 115	22 035	10 326	9 362	9 888	8 093
Tot direktstöd, netto	9 189	9 668	9 832	8 315	8 293	8 425	14 141	14 072	14 221

6 Annan inom EU framtagen ekonomisk statistik avseende jordbruket

Förutom EAA, som avser hela jordbrukssektorn, redovisar Eurostat även statistik avseende jordbrukarhushållens och andra hushålls totala inkomster, benämnt Incomes of the Agricultural Household Sector (IAHS), medan Kommissionen (DG Agri) ansvarar för statistik avseende lönsamheten för vissa grupper av jordbruksföretag, benämnt Farm Accountancy Data Network (FADN).

6.1 Bokföringsundersökningen FADN

Sedan mer än 25 år är FADN (ibland benämnd RICA) primärkällan för mikroekonomisk analys av jordbruket inom EU. Bokföringsdata insamlas årligen från sammanlagt ca 60 000 jordbruksföretag i alla 15 medlemsländer. Sveriges bidrag till FADN är siffror över ca 600 variabler från ca 700 jordbruksföretag ingående i JEU.

I FADN redovisas följande resultatmått:

- + **Total output** (Försäljningsvärde),
 - Kostnader för insatsvaror och tjänster
 - +/- Direktstöd/Skatt
- = **Gross Farm Income**
 - Avskrivningar
- = **Farm Net Value Added**
 - Arrende, Räntekostnader, Lejt arbete
- = **Family Farm Income**

Resultaten publiceras per medlemsland och driftsinriktning (8 st). Av driftsinriktningarna ingår i det svenska jordbruket följande: Spannmål och vegetabilieprodukter, Mjolk, Köttdjur, Svin/Fjäderfä och Blandad jordbruksproduktion. En sammanvägning av alla driftsinriktningar tillsammans bildar gruppen Samtliga.

Family Farm Income är det som närmast överensstämmer med EAAs nettoinkomst. Räknat per FWU (Family Working Units) ligger Sverige år 1996, det senaste år för vilket resultat är publicerat, mycket lågt för gruppen Samtliga. Endast Portugal har lägre värde än Sverige.

Lönsamhetsberäkningarna enligt FADN, ger ungefär samma bild av lönsamhetsnivån avseende 1996 för Sveriges del som EAA gör. För samtliga driftsinriktningar har Sverige låga värden på Family Farm Income; för Köttdjur, Svin/Fjäderfä och Blandad jordbruksproduktion är Sverige det enda land med negativa värden.

Generellt sett är Total Output per AWU för Sverige i relation till andra länder betydligt högre än vad Family Farm Income är, vilket beror på att kostnaderna per AWU är förhållandevis betydligt högre än intäkterna.

Även om dessa beräkningar är harmoniserade, såtillvida att det finns en manual som anger hur beräkningarna skall genomföras, så måste försiktighet iaktas vid bedömning av resultaten inom FADN. Detta beror bl.a. på att tillämpningen av manualen kan skilja sig åt

beroende på bl.a. vilka möjligheter som finns att samla in det siffermaterial som efterfrågas. T.ex ingår i Sveriges siffror inte skogsbruket, vilket det gör för andra länder med ett viktigt skogsbruk, såsom Tyskland, Österrike och Portugal. Vidare skall de ingående jordbruksföretagen väljas efter en statistisk urvalsmetod. Tillämpningen av detta skiljer sig åt vilket kan orsaka systematiska resultatskillnader mellan länderna. Dessutom kan DG Agri vid sin bearbetning av ländernas siffror inte fullt ut ta hänsyn till det vägningsförfarande som ur statistisk synpunkt bör tillämpas. Även olika beräkningsmetoder för kapitalkostnader kan orsaka skillnader. Vid bedömning av Sveriges resultat bör även hänsyn tas till att urvalet till FADN inte var utbyggt år 1996 utan kommer att vara det först 1998.

6.2 Hushållens inkomster (IAHS)

Inkomststatistiken IAHS (Income of the Agricultural Household Sector) har utvecklats inom Eurostat mot bakgrund av att många jordbrukare inom EU har inkomster vid sidan av den som kommer från jordbruksproduktionen. Det har därför ansetts viktigt med statistik som belyser jordbrukarhushållens totala inkomstsituation inom medlemsländerna som grund för politiska beslut som berör både jordbruk och andra näringar.

IAHS avses således ge en sammanfattande bild över den totala inkomstsituationen för jordbrukarhushållen. Denna statistik skall täcka såväl inkomster från olika källor som sociala ersättningar och skatter. Denna statistik skall komplettera den statistik som avser de inkomster som kommer från produktionen inom enbart jordbruket. Övergripande mål med IAHS är att kunna följa nivån och sammansättningen av jordbrukarhushållens inkomster samt att jämföra jordbrukarhushållens inkomstsituation med den för andra yrkesgrupper.

Det inkomstbegrepp man önskar redovisa är *disponibel inkomst*, som täcker alla slag av inkomster och positiva transfereringar med avdrag för negativa transfereringar (skatter m.m.). Denna inkomst skall redovisas för hushåll. Hushållsinkomsten avser den sammanlagda inkomsten för alla personer i samma kosthushåll. Hushållen skall indelas efter huvudinkomstkällan för hushållets referensperson.

Något mer konkret är *målet med IAHS* att generera ett inkomstmått för att

1. Belysa *årsvisa förändringar* i jordbrukarhushållens inkomster på aggregerad nivå.
2. Belysa den *förändrade sammansättningen* av inkomsten, speciellt andelen inkomster från jordbruket och från andra sysselsättningar (gainful activities), från kapital och från välfärdstransfereringar.
3. Göra jämförelser mellan *utvecklingen* av jordbrukarhushållens totala inkomster *per enhet* (hushåll, hushållsmedlem, konsumtionsenhet) med dem för andra yrkesgrupper.
4. Göra jämförelser mellan *absoluta inkomster* för jordbrukare och andra yrkesgrupper, på enhetsbasis.

För att mäta disponibel inkomst anses den lämpligaste institutionella enheten vara hushållet. Anledningen till att hushåll föredras framför individer är att hushållsmedlemmarna, särskilt gifta par och deras barn, vanligen slår samman sina inkomster och spenderar dem till familjens gemensamma nytta. I IAHS-metodologin definieras hushåll genom att *ett hushåll omfattar alla personer som bor under samma tak och delar måltider*. För att hushåll av olika storlek och sammansättning skall kunna jämföras, är det för inkomstanalyser lämpligt att uttrycka inkomsten per hushållsmedlem eller per konsumtionsenhet. Medan det

förra helt enkelt avser antalet personer i hushållen, använder det senare koefficienter för att uttrycka barn och vuxna i termer av konsumtionsenheter.

Med några års mellanrum presenterar Eurostat i särskilda rapporter siffror från IAHS. I dessa rapporter görs inga jämförelser av inkomstnivåer mellan länder utan endast av inkomstutvecklingen. Även om definitioner av t.ex. hushåll och olika inkomster har definierats i manualer, är det stora skillnader i beräkningsmetoder mellan länderna som kan orsaka skillnader i nivåer. Vissa länder använder en makroansats och utgår från nationalräkenskaperna vid beräkningarna, medan andra länder (främst de nordiska) använder en mikroansats och utgår från information avseende enskilda hushåll. Dessutom är det skillnader i statistikunderlag både bland de länder som använder makroansats och de som använder mikroansats.

För Sverige används i IAHS en mikroansats där underlaget utgörs av de vid SCB genomförda undersökningarna HINK (Hushållens inkomster) och IoF (Inkomst- och förmögenhetsundersökningen). För närvarande pågår en metodöversyn som kommer att orsaka revideringar av de siffror som tidigare översänts till Eurostat.

Inom Eurostat pågår arbete för att alltmer harmonisera beräkningarna mellan medlemsländerna.

7 Sammanfattning och slutsatser

EAA är en gemensam europeisk kalkyl och kalkylmetod över jordbrukets inkomster och inkomstutveckling i olika länder. Ansvarig för metoden m.m. är den europeiska statistikmyndigheten Eurostat. Beräkningarna görs av resp. lands myndighet med ansvar för jordbruksstatistiken, i enlighet med en manual utarbetad av Eurostat.

Även om avsikten är att metoden skall vara densamma i de olika länderna och dataunderlaget skall avse samma uppgifter, säger det sig självt att beräkningarna i praktiken görs på mycket olika sätt i olika länder och att ingående data i praktiken avser olika saker. Resultatmåttén står därför för olika saker i olika länder. Vissa poster är mycket svåra att grunda på faktiska data, varför beräkningarna i många fall bygger på uppskattningar och bedömningar som är behäftade med stor osäkerhet. Underlagen utgör ofta tillgänglig statistik som har tagits fram för andra ändamål än för EAA.

Avsikten med kalkylen är i första hand att beräkna inkomstutvecklingen i olika länder, snarare än att beräkna inkomstnivån. Så länge beräkningar och data är konsekventa i ett land kan statistiken vara tillfyllest för att visa utvecklingen i olika länder. Avsikten är alltså inte att jämföra inkomstnivån i olika länder. Eurostat anser att de absoluta värdena på resultatmåttén inte är helt jämförbara mellan länder och att jämförelser av dessa mått endast är indikativa och har begränsat värde.

Naturligt nog används ändå statistiken för sådana jämförelser, eftersom den är tillgänglig. Man måste vid sådana jämförelser vara medveten om att materialet inte är ämnat för detta, därför egentligen inte användbart på detta sätt samt att det finns ett otal felkällor som gör sådan användning vanskelig.

Avsikten med det arbete som startat hos Jordbruksverket och Livsmedelsekonomiska institutet – där denna rapport är en första översiktlig del – är att söka lokalisera stora och viktiga felkällor vid en sådan jämförelse och uppskatta storleksordningen. Annorlunda uttryckt är syftet att bedöma om underlaget är tillräckligt rättvisande för att jämförelsen skall ge en användbar indikation på den relativa inkomsten – kanske efter några justeringar. Det slutliga syftet är att bedöma det svenska jordbrukets inkomstnivå i förhållande till andra länder samt att förklara noterade skillnader.

I det första skedet är dock avsikten att bedöma statistiken, dataunderlaget och metoden i EAA och på vilka sätt en direkt jämförelse riskerar att bli missvisande. Anledning till detta är att det är logiskt att först försäkra sig om att data är tillförligliga och jämförelserna rättvisande innan man försöker förklara eventuella skillnader i utfallet. Samtidigt är tiden för denna första del av projektet begränsad, vilket gör en mer ambitiös analys svår att genomföra.

Bakgrunden är att enligt EAA:s absoluta mått har det svenska jordbruket låga inkomster per årsarbete i förhållande till sina europeiska kollegor. Det är med detta resultat naturligt att ställa sig frågan om det ger en rättvisande bild, eller om det finns olikheter i data eller beräkningsmetoder som gör att EAA-resultatet ger en missvisande eller t.o.m. felaktig bild av det svenska jordbrukets relativa inkomst.

För att ge en uppfattning om sådana presumtiva felkällor har en systematisk och kritisk genomgång av svenska data och den svenska metoden gjorts. Vidare har gjorts en

översiktlig jämförelse med Danmark och Finland. Slutligen har en analys gjorts av hur den svenska relativa ”inkomstpositionen” förändras i kalkylens olika beräkningssteg, för att därigenom få en uppfattning av om Sverige avviker från mönstret på några poster i beräkningarna. Sådana avvikelser kan givetvis vara en indikation på en felkälla och kan vara värda en fördjupad analys.

Analyserna kompliceras av att EAA nyligen har förändrats i flera avseenden, samtidigt som resultat med användande av den justerade metoden ännu inte finns tillgängliga. Dessutom har för Sveriges del dataunderlaget samtidigt reviderats kraftigt. Effekter av dessa omräkningar på de olika resultatmått är inte tillgängliga annat än för Sverige samt för Finland och Danmark (genom underhandskontakter).

I samband med att den nya kalkylen tagits fram har underlagen för beräkning av intäkter samt kostnader för förnödenheter och tjänster setts över. Sammantaget har förändringarna inneburit en höjning av resultatet för Sverige med i storleksordningen 2,5 miljarder kronor (1998).

Nedan beskrivs mycket kortfattat de olika stegen i beräkningarna och slutsatserna av den första översiktliga genomgång som Jordbruksverket och SLI har gjort.

Före den senaste revideringen betraktades jordbruket i ett land som en enda enhet. Intäkter utgjordes av alla försäljningar utanför jordbruket, men alltså inte av försäljning mellan jordbruksföretag. Efter denna revidering ingår även vissa interna försäljningar inom jordbruket. På intäktssidan finns naturligtvis felkällor i såväl priser som kvantiteter, t.ex. rabatter, pristillägg, prisavdrag osv. När det gäller intäkter bedöms dock att felkällorna är relativt små. Intäkterna kommer därför att analyseras i mycket begränsad utsträckning i det fortsatta arbetet.

Ett antal binärningar till jordbruk räknas in i sektorn, t.ex. odling av köksväxter under glas samt uppfödning av hästar, sällskapsdjur och pälsdjur. SJV och SLI bedömer att här kan finnas relativt stora felkällor, särskilt vid jämförelser länder emellan. Fortsatt analys behövs.

Från intäkterna dras olika typer av kostnader i olika steg. Olika resultatmått redovisas alltså stegvis. När det gäller bruttointäkten per årsverk ligger Sveriges i mitten av skalan av länder. När de löpande kostnaderna dras av och bruttoförelingsvärdet jämförs sjunker Sverige något på skalan, dock inte anmärkningsvärt. De löpande kostnaderna förefaller således inte anmärkningsvärt höga, med undantag för vissa poster. När avskrivningar dras av sjunker Sverige ytterligare jämfört med andra länder. Sveriges låga kalkylresultat jämfört med andra länder beror således till en väsentlig del på att avskrivningarna i kalkylen är mycket höga i förhållande till förädlingsvärdet. Avskrivningar tillhör samtidigt de svåraste att skatta. Enligt Eurostat är det risk att avskrivningskostnaderna ger systematiska fel vid jämförelsen. Den svenska metoden har brister, även om alternativ kan vara svåra att hitta med nuvarande statistiktillgång. Fortsatt analys av avskrivningarna framstår alltså som mycket befogad.

De indikatorer som beräknas i EAA (nya och gamla) avser i regel ersättningen i förhållande till arbetsinsatsen. Därmed är uppskattningen av arbetsinsatsen viktig för utfallet. Denna uppskattning tillhör en av de mer osäkra posterna i kalkylerna. Fortsatt analys av beräkningen av antalet arbetade timmar i olika länder är angelägen.

Med hänsyn till de svårigheter som finns när det gäller att fastställa arbetsinsatsen i jordbruket kan det diskuteras om det överhuvudtaget är lämpligt att sätta resultatmått i relation till arbetsinsatsen. Osäkerheten ökar ytterligare av det faktum att resultatmått är en residualpost som påverkas av ev. felskattningar i övriga poster i kalkylen.

Beräkningar baserade på den nya EAA-metodiken och reviderade data för Sverige visar i preliminära jämförelser med Danmark och Finland, att skillnaderna mellan Sverige och de övriga två länderna har minskat kraftigt. Fortsatta analyser kommer att göras när resultat och dataunderlag för de övriga länderna finns tillgängliga.

Bilaga 1

Sektorskalkylen 1985 - 1998

Ända sedan det svenska jordbruket på 1930-talet blev politiskt reglerat i större omfattning, har de ansvariga för regleringen haft behov av instrument för att följa utvecklingen i sektorn. Med det syftet konstruerades på 1940-talet en sektorskalkyl, under en period benämnd total kalkyl, där hela jordbruket kom att betraktas som ett företag, vilket svarar för hela jordbruksproduktionen. Denna kalkyl blev från början ett instrument som användes vid prissättning av jordbrukets produkter. Med tiden övergavs den för detta syfte och användes därefter huvudsakligen i andra sammanhang, t.ex. för att beräkna produktiviteten i jordbruket och som underlag för olika analyser. Den används fortfarande som underlag för jordbrukets siffror i nationalräkenskaperna.

Sektorskalkylen har under 1990-talet uppdaterats tre gånger per år och har fram t.o.m. 1999 utgjort den officiella statistiken avseende jordbrukssektorns intäkter, kostnader och driftsöverskott. I denna kalkyl ingår endast de intäkter som kommer från den egentliga jordbruksproduktionen (inkl. trädgårdsprodukter på friland) och de kostnader som är förknippade med dessa. Jordbrukarnas intäkter från annan verksamhet som t.ex. skogsbruk eller anställning ingår inte. Detta innebär att sektorskalkylens driftsöverskott inte är något mått på jordbrukarnas totala inkomster.

Enligt principen för detta slag av kalkyler redovisas inte värdet av de transaktioner som sker inom sektorn. För varor som lämnar sektorn men sedan utgör insatsvaror i produktionen redovisas endast nettokostnaden som en särskild kostnadspost. Fodersäd är ett exempel där den största andelen av produktionen går till intern förbrukning och denna del därför inte tas med i kalkylerna. För den del som säljs till fodermedelsindustrin och som därefter återköps i form av foderblandningar tas endast handels- och förädlingsmarginaler upp som en kostnad. Endast för den del som lämnar och förblir utanför sektorn beräknas en intäkt. Arrendekostnader redovisas inte heller, men däremot ingår kapitalkostnader (räntekostnader) för jordbruksmark ägd av jordbrukare som inte själva brukar marken, s.k. passiva jordägare.

Jordbrukssektorns resultat eller driftsöverskottet framkommer i sektorskalkylen på följande sätt:

+ <i>Intäkter</i>
Vegetabilieproduktion
Animalieproduktion
Direktstöd (kontantredovisade)
Övriga intäkter
- <i>Kostnader</i>
Insatsvaror
Tjänster
Underhåll
Avskrivningar
Nettoräntekostnader
Lejt arbete
= <i>Driftsöverskott</i>

Detta driftsöverskott utgör ersättning till eget arbete och eget kapital. Av tabell A.1.1 framgår att driftsöverskottet under många år under 1990-talet legat på en nivå som utgör endast ca tio procent av intäkterna. Detta innebär att förhållandevis små procentuella variationer i intäkter eller kostnader kan orsaka stora procentuella förändringar i driftsöverskottet.

Tabell A.1.1 Jordbrukets intäkter, kostnader och driftsöverskott 1994-1998 enligt sektorskalkylen i löpande priser, mkr.

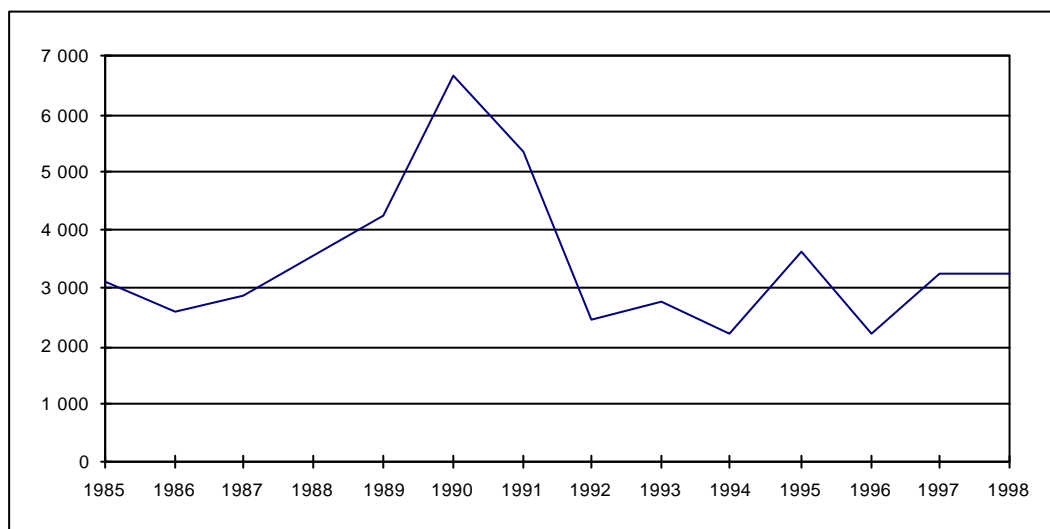
	1994	1995	1996	1997	1998
Intäkter:					
Vegetabilieprodukter	5 144	5 566	5 635	5 797	5 613
Animalieprodukter	19 866	18 938	18 443	18 615	17 711
Direktutbetalningar	2 709	5 140	5 766	6 503	7 065
Övriga intäkter	846	746	371	232	220
Summa intäkter	28 565	30 390	30 214	31 148	30 173
Kostnader:					
Insatsvaror, tjänster och kapitalkostnader	24 763	25 202	26 374	26 197	25 072
Lejt arbete	1 571	1 563	1 637	1 703	1 836
Summa kostnader	26 334	26 767	28 010	27 900	26 908
Driftsöverskott	2 231	3 623	2 204	3 248	3 265

Till grund för beräkningen av vissa kostnadsposter har tidigare legat SCBs undersökningar DU och JEU. I början av 1990-talet upphörde DU, på grund av ändrade skatteregler, samtidigt som neddragningar gjordes inom JEU. Under beräkningsperioden fram till 1999 användes i brist på annat underlag för dessa kostnadsposter trend- och prisframskrivningar utifrån förhållandena 1990. Eventuella avvikelser av dessa framskrivningar från den verkliga kostnadsutvecklingen kan, som ovan nämnts, kraftigt påverka nivån av driftsöverskottet.

Under den senaste femtonårsperioden var driftsöverskottet som störst år 1990 då det uppgick till 6,5 mdr kr (se diagram A.1.2). Kombinationen av förhållandevis stora direktstöd, god skörd och höga avräkningspriser låg till grund för detta. Det höga driftsöverskottet 1991 kan till stor del hänföras till omställningsstödet som utbetalades detta år och uppgick till något över 2,5 mdr kr. Därefter sjönk driftsöverskottet fram till 1994, då det uppgick till 2,2 mdr kr. Därefter ökade det i samband med EU-inträdet, främst till följd av ökade direktutbetalningar, för att 1996 åter vara på samma nivå som före EU-inträdet. År 1997 steg åter driftsöverskottet med 1,0 mdr kr till 3,2 mdr kr och var 1998 nästan oförändrat.

Det kan här nämnas att driftsöverskottet i sektors/totalkalkylerna från slutet av 1970-talet fram till slutet av 1980-talet låg på nivån 3 - 4 mdr kr. Samtidigt har brukarnas arbetsinsats i jordbruket minskat med uppskattningsvis mer än 50% mellan 1973 och 1998.

Diagram A.1.2 Jordbrukssektorns driftsöverskott 1985-1998 i löpande priser, mkr

Som tidigare nämnts kan kalkyler över jordbrukssektorns intäkter och kostnader inte användas för att bedöma lönsamheten inom enskilda jordbruksföretag eller grupper av jordbruksföretag eller enskilda produktionsgrenar. Inte heller belyser sådana kalkyler jordbrukarhushållens ekonomi, konsumtions- eller levnadsstandard. Mot bakgrund av detta redovisades under 1970- och 1980-talen, d.v.s. under den tidigare svenska regleringsperioden, andra kalkyler för att belysa jordbrukarnas och jordbrukarhushållens inkomst- och levnadsförhållanden i jämförelse med andra grupper.

Bilaga 2

EAA för Sverige 1990 - 1998

De i EAA ingående resultatmått framkommer på följande sätt:

+ Intäkter från produktförsäljning
- Kostnader för insatsvaror och tjänster
= *Bruttoförädlingsvärde till marknadspris*

+ Direktutbetalningar
- Produktionsskatter
- Avskrivningar
= *Nettoförädlingsvärde till faktorkostnad*

- Arrendekostnader
- Nettoräntekostnader
= *Nettoinkomst av total arbetsinsats*

- Kostnader för lejt arbete
= *Nettoinkomst av familjemedlemmars arbetsinsats*

Som tidigare redovisats har följande tre indikatorer, vilka baseras på uppställningen ovan, utvecklats av Eurostat för att redovisa inkomstutvecklingen inom respektive lands jordbrukssektor.

Indikator 1: Realt nettoförädlingsvärde till faktorkostnad per årsarbete totalt.

Indikator 2: Real nettoinkomst av total arbetsinsats per årsarbete totalt.

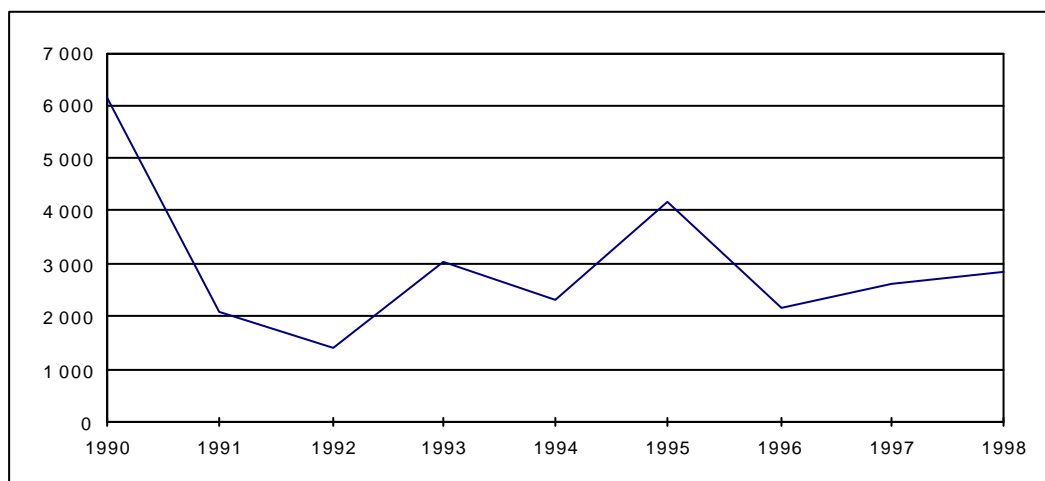
Indikator 3: Real nettoinkomst av familjemedlemmars arbetsinsats per årsarbete utfört av familjemedlemmar.

Inget av de resultatmått som ingår i EAA motsvarar helt den svenska sektorskalkylens driftsöverskott. Därför redovisas i följande tabells sista rad motsvarigheten till detta driftsöverskott. Detta har erhållits genom att till Nettoinkomst av familjemedlemmars arbetsinsats addera Arrendekostnader. De största skillnaderna i EAA gentemot sektorskalkylen är att i EAA fler verksamhetsgrenar ingår samt att omställningsstödet är periodiserat. Av tabell A.2.1 och diagram A.2.2 framgår att utvecklingen under 1990-talet av driftsöverskottet enligt EAAs beräkningsmetod för kostnader och intäkter är ganska lik den för sektorskalkylens driftsöverskott (se tabell A.1.1 och diagram A.1.2). Vid bedömning av dessa båda driftsöverskott bör hänsyn tas till att vid beräkningen av EAA för Sverige främst kostnader, men även vissa intäkter, för de näringar som ligger utanför det egentliga jordbruket till stor del baseras på schablonartade uppskattningar och att relativt små avvikelser från de verkliga kostnaderna resp. intäkterna liksom i sektorskalkylen kan få förhållandevis stora effekter på driftsöverskottet.

Tabell A.2.1 Jordbrukets intäkter, kostnader och resultat 1994-1998 enligt EAA i löpande priser, mkr.

	1994	1995	1996	1997	1998
Intäkter:					
Produktförsäljning	30 712	30 073	29 063	28 858	27 884
Direktutbetalningar	3 247	6 086	6 184	6 536	7 214
Summa intäkter	33 959	36 159	35 249	35 394	35 098
Kostnader:					
Insatsvaror och tjänster	19 113	19 288	20 679	20 866	20 632
Produktionsskatter	237	322	377	379	378
Avskrivningar	6 230	6 411	6 353	6 379	6 376
Arrendekostnader	983	1 019	1 080	1 130	1 163
Nettoräntekostnader	3 903	3 830	3 510	2 904	2 566
Summa kostnader ovan	30 466	30 870	31 999	31 658	31 115
Nettoinkomst från					
Total arbetsinsats	3 493	5 289	3 250	3 735	3 983
Kostnader för lejt arbete	2 173	2 157	2 162	2 249	2 318
Nettoinkomst från					
Familjemedlemmars					
Arbetsinsats	1 320	3 132	1 088	1 486	1 665
”Driftsöverskott”	2 303	4 151	2 168	2 616	2 828

Diagram A.2.2 Jordbrukssektorns ”driftsöverskott” 1990-1998 i löpande priser enligt EAAs metod för beräkning av kostnader och intäkter, mkr

Bilaga 3

EAA97 för Sverige 1990 - 1998

De i EAA97 ingående resultatmått framkommer på följande sätt:

+ Vegetabilieintäkter (inkl. direktstöd på produkter)
+ Animalieintäkter (inkl. direktstöd på produkter)
+ Intäkter från maskinstationsverksamhet
+ Intäkter från sekundära aktiviteter
= *Intäkter från jordbrukets produktion*

- Kostnader för insatsvaror och tjänster
= *Förädlingsvärde brutto till baspriser*

- Kapitalförslitning
= *Förädlingsvärde netto till baspriser*

- Övriga produktionsavgifter
+ Direktstöd för produktionen
= *Faktorinkomst*

- Löner till anställda och kollektiva avgifter
= *Driftsöverskott*

- Arrendekostnader m.m.
- Nettoräntekostnader
= *Företagarinkomst*

Som tidigare redovisats har följande tre indikatorer, vilka baseras på uppställningen ovan, utvecklats av Eurostat för att redovisa inkomstutvecklingen inom respektive lands jordbrukssektor.

Indikator A: Index över real faktorinkomst per årsarbete totalt.

Indikator B: Index över real företagarinkomst per obetalt årsarbete.

Indikator C: Företagarinkomst.

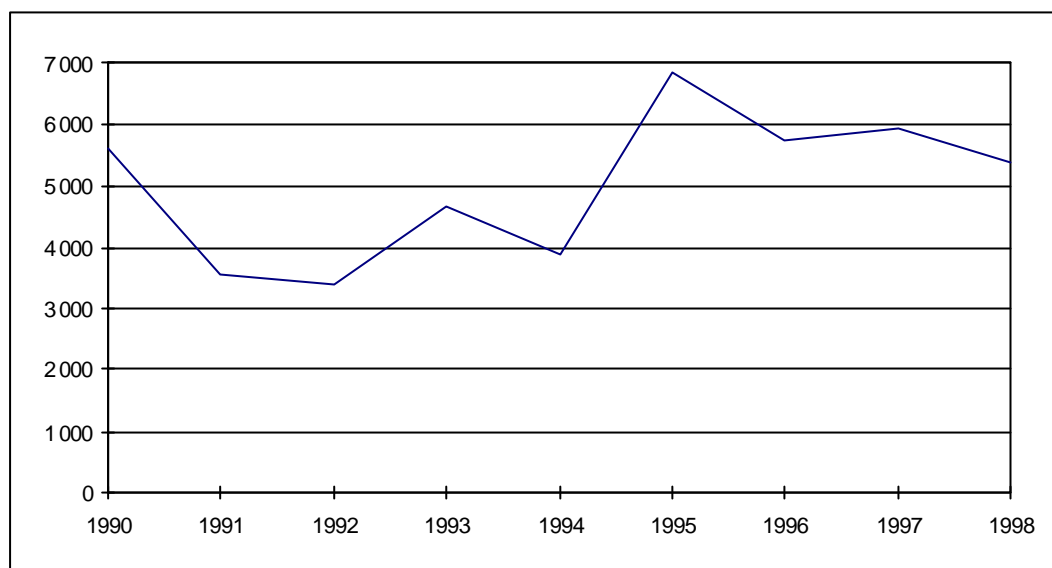
Inget av de resultatmått som EAA97 använder motsvarar helt den svenska sektorskalkylens driftsöverskott. Därför redovisas i följande tabells sista rad motsvarigheten till detta driftsöverskott. Detta har erhållits genom att till Företagarinkomst netto addera Arrendekostnader. De största skillnaderna gentemot sektorskalkylen är att i EAA97 fler verksamhetsgrenar och vissa sekundära aktiviteter ingår samt att direktstöden är periodiserade och att omställningsbidraget inte alls ingår. Av tabell A.3.1 och diagram A.3.2 framgår att utvecklingen av driftsöverskottet enligt EAA97s beräkningsmetod för kostnader och intäkter är ganska lik driftsöverskottet både enligt sektorskalkylen och EAA

(se tabellerna A.1.1 och A.2.1 samt diagram A.1.2 och A.2.2). Driftsöverskottet enligt EAA97 ligger för samtliga år, utom 1991, betydligt över både driftsöverskottet enligt sektorskalkylen och enligt EAA, vilket i första hand beror på de nämnda revideringarna av kostnader i EAA97.

Tabell A.3.1 Jordbrukets intäkter, kostnader och resultat 1994-1998 enligt EAA97 i löpande priser, mkr.

	1994	1995	1996	1997	1998
Intäkter:					
Vegtabilier (inkl. direktutb)	13 050	14 847	15 112	14 612	13 571
Animalier (inkl. direktutb)	21 599	20 710	20 124	20 323	19 690
Maskintjänster	508	542	520	492	492
Direktstöd för produktionen	3 438	6 511	6 721	6 942	7 039
Sekundära aktiviteter	763	824	803	778	788
Summa intäkter	39 358	43 434	43 279	43 147	41 580
Kostnader:					
Insatsvaror och tjänster	24 264	25 363	26 520	26 561	25 835
Kapitalförslitning	5 830	6 016	5 957	5 974	5 977
Arrendekostnader	983	1 019	1 080	1 130	1 150
Nettoräntekostnader	3 499	3 367	3 121	2 668	2 339
Löner	1 888	1 857	1 940	2 006	2 075
Summa kostnader	36 464	37 622	38 618	38 339	37 376
Företagarinkomst	2 894	5 812	4 661	4 808	4 204
”Driftsöverskott”	3 877	6 831	5 741	5 938	5 354

Diagram A.3.2 Jordbrukssektorns "driftsöverskott" 1990-1998 i löpande priser enligt EAA97s metod för beräkning av kostnader och intäkter, mkr

Bilaga 4

Kostnader för varor och tjänster i jordbruket

I tabell B.4 visas olika länders kostnader för löpande förbrukning i produktionen, enligt EAA, utslaget per AWU. Tabellen redovisar kostnader för utsäde, gödningsmedel, farmaceutiska produkter, bekämpningsmedel, energi, foder och slutligen skatter per årsarbete för samtliga EU-länder.

Beräkningarna har gjorts för att bedöma om Sverige skiljer ut sig markant när det gäller enskilda kostnadsslag.

Kostnaderna är fördelade på AWU, eftersom olika resultatmått och indikatorer beräknas per AWU. För många kostnadsslag är detta förfaringsätt givetvis inte relevant för att bedöma om kostnaden är rimlig i ett land i förhållande till ett annat. En grundläggande orsak till att kostnaderna för den löpande förbrukningen i produktionsprocessen skiljer sig mellan länder hänger givetvis samman med att produktionsgrenar och produktionsinriktningar skiljer sig åt i de olika länderna. Detta beaktas inte i denna beräkning, vilket dock inte heller är avsikten.

Tabell B.4 Kostnader för varor och tjänster per AWU 1997, euro

	Utsäde	Gödnings- medel	Farma- ceutiska prod.	Bekämp- nings- medel	Energi	Foder	Skatter
Belgien	3390	2690	1030	2080	4290	2650	970
Danmark	1500	3000	0.00	1800	2650	2130	1240
Tyskland	1270	2200	0.00	1610	4390	7460	880
Grekland	180	330	110	310	1370	920	480
Spanien	330	870	360	510	860	4540	110

Frankrike	2110	2820	340	2380	1840	8050	1240
Irland	360	168	520	320	1430	3830	150
Italien	330	540	16	420	950	2780	290
Luxemburg	8220	2350	390	630	1740	4900	380
Nederländerna	2010	1250	0.00	750	4120	1580	2000
Österrike	560	980	0.00	650	2320	2960	1300
Portugal	0.00	0.00	0.00	550	510	1690	590
Finland	220	1670	240	280	1490	3980	70
Sverige	1630	2370	96	840	4330	8720	530
Storbritannien	1220	3710	460	2520	2340	9680	420

I tabellen ser vi att Sverige har den högsta kostnaden för foder, näst Storbritannien, jämfört med de övriga länderna. Kostnaderna för utsäde, energi och gödningsmedel är också relativt stora för Sveriges del. Det framgår också av tabellen att farmaceutiska produkter och bekämpningsmedel är en liten andel av de löpande kostnaderna i Sverige.